

Doc. Bumanis *Mem*

Civiltasibus.

193 2.

CIVILTIESĪBU PROGRAMA.

Ievads.

- 1) Tiesības objektīvā un subjektīvā nozīmē. Privātās un publiskās tiesības. Civiltiesību jēdziens. Avoti. Likums un ieradumu tiesības.
- 2) Tiesisko normu veidi. Vispārējās un vietējās normas (pilsētu, lauku zemes tiesības). Citi veidi.
- 3) Tiesisko normu iztulkošana.

Vispārējā daļa.

- 4) Personas. Tiesības spēja un darbības spēja. Fiziskā persona. Fiziskās personas sākums un beigas. Darbības spējas ierobežojumi.
- 5) Juridiskā persona. Juridisko personu veidi. Tiesības spēja, darbības spēja. Izcelšanās un izbeigšanās.
- 6) Lietas. Kermeniskās un bezķermeniskās lietas. Lietu kopības. Lietu iedalījums (kustamās, nekustamās, atvietojamās, neatvietojamās, patērējamās, nepatērējamās, dalamās, nedalamās u. t. t.)
- 7) Juridiski jeb tiesiski fakti. Juridisko faktu veidi. Darbība. Tās veidi. Tiesiski darījumi. To veidi. Tiesiska darījuma nepieciešamie noteikumi: darbības spēja, griba, gribas izteikšana. Tiesisko darījumu forma un saturs.
- 8) Tiesisko darījumu sastāvdaļas. Nejausās sastāvdaļas: nosacījums, termiņš, uzlikums. Vietniecība un pārstāvība. Tiesisko darījumu nederība (nesamība, apstrīdamība). Tiesisko darījumu iztulkošana.
- 9) Tiesību pārkāpumi un aizskārumi. Vaina. Vaina veidi: ļauns nolūks, rupja un viegla neuzmanība.
- 10) Tiesību aizsardzība. Aizsardzības daži veidi: pašpalīdzība, ķilāšana. Tiesību aizsardzība tiesas ceļā. Prasības. Noilgums.

Lietu tiesības.

- 11) Lietu tiesību veidi. Valdīšana. Valdīšanu veidi. Valdīšanas iegūšana, zaudēšana un aizsardzība.
- 12) Ipašums jeb īpašuma tiesības. Ipašuma jēdziens. Valsts īpašums, kopīpašums. Ipašumu kopības. Tās veidi. Atvasināta īpašuma iegūšana. Nodošana (tradīcija) un koroborācija. Tiesas spriedums.
- 13) Pirmiegūšana: akcesija, okupācija, specifikācija, noilgums.
- 14) Ipašuma sūdzība (vai sūdzība par īpašuma tiesībām) Tās noteikumi un ierobežojumi.
- 15) Zervituti. Zervitutu jēdziens. Zervitutu veidi. Zervitutu izcelšanās, izbeigšanās un aizsardzība.
- 16) Reālzervituti. To veidi. Lauku un ēku zervituti. Personālzervituti. To veidi. Lietošanas tiesības un dzīvokļu tiesības.
- 17) Ķīlu tiesības. Jēdziens. Ķīlu tiesību veidi. (hipotēka, rokas ķīla, antichretiskās ķīlu tiesības.) Ķīlu tiesību izcelšanās un izbeigšanās.
- 18) Reālnasta. Tās jēdziens. Izcelšanās (vai nodibināšana) un izbeigšanās. Ipašuma tiesīga lietošana. Obroka noma un mūža noma. Izpirkšanas tiesības.
- 19) Hipotēku tiesības pamata principi un zemes grāmatas.
- 20) Autoru tiesības. Jēdziens. Autoru tiesību priekšmets. Subjekts. Autoru tiesību saturs. Autoru tiesību izcelšanās, pārēja un izbeigšanās. Autoru tiesību aizsardzība.

Saistību tiesības.

- 21) Saistības jēdziens. Saistības priekšmets.
- 22) Saistība ar vienu subjektu. (katrā pusē) Saistība ar vairākiem subjektiem. Saistība ar nenoteiktu subjektu. Uzrādītāja papīri.
- 23) Saistību izcelšanās. Līgums. Līguma jēdziens un veidi. Līguma noslēgšana. Viņa formas un saturs. Līguma un saistības pastiprināšana (ar līgumsodu, ar ķīlu, galvojumiem)
- 24) Saistību pārgrozīšanās. Nokavējums. Prasījuma tālāk došana (cesija) Cesijas nosacījumi. Viņas ierobežojumi.
- 25) Saistību izbeigšanās. Izpildījums (solūcija). Ieskaits (kompensācija) Sakritums (konfuzija).

- 26) Atlaidums. Pārjaunojums (novācija). Izlīgums (vai mierlīgums) Tiesas spriedums. Subjekta atkrišana un abi saistību izbeigšanās veidi.
- 27) Aizņēmums. Aizdevums.
- 28) Atvēlējums (prekarijs). Glabājums un abi reālie līgumi.
- 29) Pirkums; pirkuma līgums. Atbildība par evikciju; trūkumiem un īpašībām. Blakus līgumi pie pirkuma līguma. Pārdosana atklātā izsolē.
- 30) Piegādājuma līgums. Maiņas līgums. Normas un īres līgums! (jaunie likumi par telpu īri).
- 31) Darba līgums. Pakalpojuma līgums. Mājamkalpotāju līgums. Uzņēmums. Pārveidojums.
- 32) Sabiedrības līgums.
- 33) Dāvinājums (tikai starp dzīvjiem).
- 34) Galvojums.
- 35) Pilnvarojums. Svešu lietu vešana bez uzdevuma. Mūža rentes līgums.
- 36) Saistības no tiesību pārkāpumiem.
- 37) Pretlikumīga iedzīvošanās. Prasījums uzrādīt lietu.

Gimenes tiesības.

- 38) Gime. Tās jēdziens. Laulība. Tās jēdziens. Laulības noslēgšana; izbeigšanās. Laulāto personiskās attiecības. Laulāto mantiskās attiecības.
- 39) Attiecības starp vecākiem un bērniem. Vecāku vara. Tās izcelšanās. (legitimācija, adoptācija). Ar laulības bērnu tiesiskais stāvoklis. Vecāku varas ierobežošana un izbeigšanās. Vecāku un bērnu mantiskās attiecības.
- 40) Aizbildnība. Aizgādība. Tās veidi.

Mantojumu tiesības.

- 41) Mantošanas un mantojuma jēdziens. Mantošanas pamati.
- 42) Mantošana pēc likuma. Pārdzīvojušā laulātā tiesības. Radnieku mantošanas kārtība. Bezmantinieku manta.
- 43) Mantošana pēc testamenta. Testamenta un kodicila jēdziens. Testamenta taisīšanas spēja. Testamenta forma un saturs. Legāts. Dāvinājums nāves gadījumā.
- 44) Mantošana pēc mantojuma līguma. Šī līguma forma. Izbeigšanās. Mantojuma iegūšana. Mantojuma dalīšana.

IĒVADS.

Civiltiesības ir viens no visspecifiskākiem juridiskiem priekšmetiem. Pretēji "Tiesību ievadam", kuram ir vispār izglītojošs raksturs. Civiltiesībām ir liela zinātniska nozīme. Civiltiesības nodērkā sagatavošanās priekšmets "Tirdzniecības tiesībām", kuras galīgi nav iztirdzājamā, kādā nezinā civiltiesības un tiesību pamata principus. Turklāt civiltiesībām ir dziļāks filozofisks pamatojums. Tirdzniecības tiesību zināšana ikkatram tautsaimniekam ir nepieciešama. Tirdzniecības tiesības noskaidro, kas ir līgums, vekselu būtība, kas ir saistība u. t. t., tomēr tirdzniecības tiesības neaptver visu darījumu plašumu, kādēļ to trūkuma un noskaidrību gadījumos jāstgriežas pie civiltiesībām, kuras pēc savas būtības ir pamats tirdzniecības tiesībām.

Tādēļ akadēmiski izglītotam tautsaimniekam, vai komersantam nepieciešami iepazīties arī ar civiltiesībām.

Iztirdzājot civiltiesību kursu, bez vietējām civiltiesībām mums būs jāievēro arī Krievijas civiltiesības un jāsalīdzina ar labākiem Eiropas kodeksiem.

L. U. Inž. zin. fak. bibliotēka.

Civiltiesību jēdziens.

Kas ir civiltiesības? Lai atbildētu uz šo jautājumu, jānoskaidro starpība starp publiskām un privāttiesībām.

Visas tiesību normas iedala divi daļās: a) publiskās, b) privāttiesības. Istenībā civiltiesības ir privāttiesības, kurām blakus kā analoga parādība ir publiskās tiesības. Kā ir publiskās tiesības, kas privātās? Uzskati par šīm tiesībām daļās, tādēļ izveidojušās par šo jautājumu vairākas teorijas.

1) materielā teorija, kura uzstādīta no romiešu jurista Ulpianus, kuš šķiro tiesības pēc tā, kādas intereses tās aizsargā. Ulpianus saka, ka publiskās tiesības ir tās, kas paredz valsts intereses; privātās tiesības paredz atsevišķu personu intereses. Tomēr šim iedalījumam nav droša kritērija, jo grūti ir novilkt robežas starp privātām un publiskām interesēm. Kā lai noskaidro, kur sākas privātās intereses, kur valsts, sabiedrības intereses. Ulpianus bij materialisma tēvs. Šai teorijai nostādīta pretim

2) formālisma jeb formālā teorija, kuras galvenais reprezentants ir T e n s. Viņš šķiro šīs tiesības pēc tiesību aizstāvēšanas iniciatīves: ja tiesības apsargā privātpersonas - privāttiesības; ja tiesību aizstāvēšanas iniciatīve pieder valstij - publiskās tiesības. Šī teorija arī nav konsekventa, jo dažreiz iniciatīve pieder vienai personai un tomēr pieder pie publiskām tiesībām un no privātām.

3) Centralizācijas un decentralizācijas teorija no Stamlera. Viņš jautājumu apskata no tā viedokļa, kam pieder ierosinājums: valstij vai pilsoniem.

Dažas attiecības valsts regulē piespiedu kārtā, tā kā atsevišķam pilsonim nav nekādu līdzdalību. Tur darīšana ar publiskām tiesībām. Citā gadījumā valsts nodod rīkojumus no centra, bet atstāj pašiem pilsoniem brīvas rokas. Te no pilsoniem jau izveidojas mazi, atsevišķi autonomi, kas stājas pie tiesību noteikšanas.

Piem.: attiecībā uz nodokļiem, jūtama zināma vara no augšienes, tā tad to darīšana ar publiskām tiesībām! Bet attiecībā uz testamentu, te nav nekādu spaidu; mēs varam taisīt, varam netaisīt. Tomēr ir jābūt likumam, kas noteic, kā jārikojas zināmos gadījumos. Piem.: gimenes tiesības: tēvam, mātēi zināma vara par bērniem, vīram zināma vara par sievu, darba devējam par darbaņēmēju. Tās ir gān absolūti tīras privātas tiesības, tomēr gimenes tiesības dzīves attiecībās noteiktas ar likumu.

Vēl būtu minama:

4) mantisko attiecību teorija, kuras kvintesence ir, ka privāttiesībām piekrīt tikai tās tiesības, kuras regulē mantiskus institutus.

Vācu jurists Enekerus izšķir strīdīgo jautājumu ņemot par pamatu materiālo teoriju. Viņš izšķir dažādas organizācijas, jo katra persona ietilpst katrā zinā valsts, tad vēl biedrībās, pašvaldībās, vienībās u. t. t., tā tad vairākas organizācijās. Esot divējādas organizācijas:

1) kur noteicēja ir sabiedriska griba un 2) kura atkarās no atsevišķām personām. Pašasts organizēts uz likuma pamata, bet mednieku biedrība uz privātu iniciatīvi. Publiskās tiesības ir tās, kas nosaka publisku organizāciju, kā tādu, bet ja publiskā organizācija stājas attiecībā, kā privātpersona, tad te jau darīšana ar privāttiesībām;

Apskatot dažādas teorijas, jānāk pie slēdziena, ka mums jāturās pie interešu jeb materiālās teorijas, jo tā viegli saprotama bez kāda kritērija.

Piem.: ja pagasts uzliek nodokļus, tad ir publiskās tiesības, 2) pagasts grib uzbūvēt skolas namu, bet pagastā kriegoļu nav, un tādēļ pagasts noslēdz līgumu ar kaimiņu pagastā atrodošos kriegoļu rūpnieku, tad būs privāttiesības. Tā tad pēc savas būtības, kā redzams, interešu teorija ir pareiza. Ievērojot šekošo var definēt: privāttiesības ir tiesiskas normas, kas nosaka privātās attiecības sabiedrībā, jeb kuras nosaka atsevišķu cilvēku privātās attiecības savā starpā.

Publiskās tiesībās ietilpst valsts tiesības plašākā nozīmē, t. i. valsts un citu publisku organizāciju attiecības. Valsts tiesības plašākā nozīmē iedala: 1) valsts tiesības šaurākā nozīmē, administratīvās tiesības, kriminal tiesības līdz ar kriminal procesu, 2) baznīcas tiesības; tiesību normas par kristīgas reliģijas sabiedrības attiecībām.

3) Starptautiskās tiesības: attiecības starp valstīm. Mēs teicām ka civiltiesības ir privāttiesības, bet pieejot lietās būtībai klāt, jāsaka, ka civiltiesības tomēr neaptver visu privāttiesību apjomu. Privāttiesību jēdziens ir plašāks par civiltiesību jēdzienu. Bez civiltiesībām privāttiesību aplokā ietilpst tirdzniecības tiesības, kurās savukārt ietilpst arī vekselu un jūrniecības tiesības, tomēr pēdējās no privāttiesību apjoma izslēgtas.

Šēma:

Civiltiesības	Tirdzniecības tiesības:	} izslēgtas no privāttiesībām.
	1) vekselu tiesības	
	2) jūrniecības ties.	
Privāttiesības.		

Civiltiesību saturs.

Var redzējām, civiltiesības ir privāttiesības, tādēļ civiltiesību uzdevums ir apskatīt tīri privātas intereses. Izšķir divējādas intereses: 1) pašuzturēšanās instinkts un 2) sugas turpināšanas jeb ģimenes radīšanas intereses.

Zem pašuzturēšanās instinkta jeb intereses saprot vistuvāko interesi, kāda var būt cilvēkam. Tāda interese, protams, ir cilvēks pats, cilvēka personība - brīvība, gods etc. Pašuzturēšanās instinktā ietilpst, bez šaubām, arī vēl sabiedrības intereses.

No teiktā redzam, ka vistuvākais tiesību priekšmets ir paša cilvēka personība. Un tādēļ personas tiesības, kā pirmās ietilpst civiltiesībās. Personas tiesību priekšmets var būt arī viss tas, kas ir ārpus cilvēka personības, piem. tiesība uz savien rādījumiem un citas personas dzīvā un nedzīvā manta. Intereses, kuras saistītas ar pašuzturēšanās instinkta sauc par mantas tiesībām, bet otrās intereses par ģimenes tiesībām.

Civiltiesības sadalās: 1) mantas tiesībās: a) lietu ties.
 b) saistību ties.
 2) ģimenes
 3) mantojumu

Mantas tiesību grupā ietilpst: 1) lietu tiesības (veščnoe pravo) t. i. tiesības uz lietām; un 2) saistību (prasījumu) tiesības (objazatjovennoe pravo) t. i. tiesības uz citu personu darbību. Katrs līgums ir saistība, kas dod tiesību prasīt darbību no līgumslēdzēja personas. Piem.: pērkot klavīros, vai slēdzot darba līgumu, kurā paredz kalpotājam zināmu atalgojumu, bet prasa no kalpotāja zināmu darbību.

Mantu tiesību priekšmets var būt materiālas lietas un tādās tiesības sauc par lietu tiesībām.

Bez materiēlām lietām tiesību objekts vēl var būt citas personas (agrāk vērgi), bet tagad tiesības uz citām personām pastāv iekš tam, ka vienai personai ir tiesība prasīt no otras zināmu darbību, vai bezdarbību; Šādas tiesības sauc par saistību vai prasījumu tiesībām. Visvienkāršākās ir lietu tiesības, komplikētākas ir saistību tiesības.

Ģimenes tiesības (someinooe pravo) noteic attiecības starp vīru un sievieti, vecākiem un bērniem etc. Ģimenes tiesības ir daudzkārt sarežģītākas, piem.: laulībai mantiskais elements trūkst, bet laulātie, savienojot savu mantu, rada jau mantas attiecības, tiesības. Pie aizbildniecības mantiskais elements izteicas ļoti spilgti.

Mantojumu tiesības (nasleedstvennoe pravo) apskata mantu, kas palikusi pēc kādas personas nāves. Zem mantas jāsaprot nevienu mantu, kā priekšmetus, bet arī negatīvo mantu - parādus; tā tad mantotājs iegūst visas mirušā tiesības. Mantojuma tiesības dod iespēju eksistēt nākamām paaudzēm.

Šīs tiesības tiek iztirzātas kodeksos katra par sevi. *Family Act* Ari mūsu civillikumu kopojums iedalās četrās grāmatās: 1) Ģimenes tiesības, 2) lietu tiesības, 3) mantojumu tiesības un 4) saistību tiesības. Bet bez tam vēl citos kodeksos pastāv viena vispārējā daļa, kura apskata priekš visām tiesību daļām piemērojamas normas, kas satur vispārējus civiltiesību principus, noskaidro vispārējos jēdzienus, lai nebūtu katrā daļā tos jāmeklē atsevišķi. Vispārējā daļa apskata: 1) kas ir persona, 2) kas var būt par tiesību objektu, ko civiltiesības saprot zem lietas, 3) kā tiesības rodas, pārgrozas un izbeidzas un 4) kā tiesības aizstāšanas - tiesību aizsardzība.

Vispārējā daļā teikts, ka tiesības var piederēt un tiesības var izlietot tikai personas: persona visām tiesībām centrs.

Latvijas civillikumu kopojumam nav šāda apskatīta vispārējā daļa. Tādēļ viss, kas uz to attiecās, jāmeklē pa visu kodeksu.

Civiltiesības objektīvā un subjektīvā nozīnē.

No liela svāra ir izšķirt objektīvās tiesības no subjektīvām tiesībām.

Civiltiesības objektīvā nozīnē ir to tiesisko normu kopība, kas noteic attiecības starp tiesību subjektiem sabiedrībā. Tiesības objektīvā nozīnē ir tiesību kārtība, tiesību normas likums uz kuru pamata var personas iegūt tiesības.

Civiltiesības subjektīvā nozīnē: zināmas personas vara, kas vērstā uz objektīvo tiesību atzišanu, ja dēls sāk savas mantošanas tiesības pēc tēva nāves realizēt, tās jau būs subjektīvās tiesības. Turpmāk iesīruna tikai par objektīvām tiesībām.

Tiesības iedāla:

- 1) materiēli absolutās, kuras dod pilnīgas tiesības uz objektu,
- 2) formāli absolutās tiesības, kas tiek aizstāvētas pret visām citām t.
- 3) relatīvās tiesības ir tās kuras dod aizsardzību tikai pret zināmām personām un ne pret citiem; Piem.: pērkot klavieres pircējs tiek aizsargāts pret pārdevēju.

Absolutās tiesības ir lietu tiesības, vecāku tiesības, vīra tiesības.

Relatīvās tiesības ir saistību tiesības, daļa no ģimenes tiesībām, kuras attiecas uz uztura dōšanu vecākiem un mantojuma tiesības.

Objektīvās tiesības un civiltiesību avoti.

Tiesību avoti ir pozitīvo tiesību izteiksmes formas, no kurām var iepazīties ar pastāvošām spēkā esošām tiesībām. Tādas formas ir divas: a) likums, b) ierāduma tiesības. Papildus kā tiesību avoti vēl tiek lietoti: c) tiesu prakse un d) tiesību zinātne.

Family Act
Likums.

Likums ir galtenais tiesību avots.

Likuma definīcija: Likums ir tiesiska norma, kas izdota, izsludināta no valsts vai pilnvarotiem valsts orgāniem vaiests satversē paredzētā kārtībā. Likums pamatojas uz valsts pavēli. Likumus var izdot tikai tēdi orgāni, kas valsts Satversmē uz to pilnvaroti. Latvijā likumus izdod tauta. Saeima un ministru prezidents šl. panta kārtībā. Likumus ap-

stiprina valsts prezidents. Likums nāk spēkā 14 dienas pēc izsludināšanas "Valdības Vēstnesī". Bijušās Krievijas likumi palikuši pie mums vēl spēkā. Tomēr daži pārgrozījumi ir izdotti, ka: likumus par laulību, likumus par telņu iri un agrārlikuma. Latvijā ir spēkā dažādi civil-likumi (tos uzskaitīs turpmāk)

Likumam nav atgriezoniska spēka. Likumi tiek izdoti nākotnei. Tomēr likumu var atcelt kāds jauns likums, ar kura izdošanu zūd vecā likuma spēks. Jaunā likumā bieži piemin, ka tas izdots tāda un tāda vecā likuma vietā.

Uz zināmu laiku, termiņu izdotti likumi zaudē spēku ar termiņa noteikšanu.

Atsaucoties uz likumu, nav nekad jāatsaucās uz to, ka tāds likums pastāv. Citādi tas ir ieradumu tiesībās, kur tādā gadījumā jāpierāda, ka bijšām pastāv zināmais ieradums, uz kura atsaucās.

Ieraduma tiesības.

Otrs svarīgākais tiesību avots ir ieradums, ieradumu tiesības. Ieradumu tiesības izceļas neatkarīgi no valsts varas. Tās neizdod valsts organi. Kā rodas ieradumu tiesības? - Ieradumu tiesības izsauc pārliedzība par pielietošanas nepieciešamību. Ieraduma tiesības rašanās galvenie cēloņi ir: 1) atkārtota un analoga pielietošana, 2) ilgstoša pielietošana. Ieradumu tiesības jāpielieto, kā tiesiskas normas. Ieradumu tiesības daudz vecākas par likumu. Tomēr likuma izcelšanās nestāv tālu aiz ieradumu tiesībām. Ari laulību likumam un vēl citiem saknes meklējamas ieradumu tiesībās.

Ieradumu tiesību attiecības pret likumu.

Attiecībā uz ieradumu tiesībām pastāv divi uzskati: vecākais uzskats, ka ieraduma tiesības nav vienlīdzīgas likumiem un jaunākais uzskats, ka ir vienlīdzīgs. Mūsu civillikumi pieturās pie vecākā uzskata, un ieraduma tiesības ļoti aprobežo: ieradumu tiesības nevar neatcelt, ne ierobežot, nedz grozīt likumu (nesajaukt ieradumu tiesības ar faktisko paradumu - miestnij običaj)

Kā redzam, likuma pastāvēšana nav jāpierāda, bet ieradumu tiesību pastāvēšana tai, kurš uz viņam atsaucās, ir jāpierāda. Ieradumam ir nozīme pie dažādu darījumu satura iztulkošanas. Pēc jaunākās teorijas ieradumu tiesības stāv līdzās likumam, bet šīs tiesības tagadējā kultūras stadijā lielu lomu nespēlē. Sakarā ar to ieradumu tiesību stāvoklis dažādu valstu kodeksos paredzēts ļoti dažāds:

1) Franču Kodcivill. atzīst ieradumu tiesības; tomēr tās sīkākā neiztīrza, bet satur norādījumus, ka ieraduma tiesības būtu piemērojamas tikai atsevišķos gadījumos, kad citu normu nav.

2) Vācijas kodeks arī paredz ieradumu tiesību pielietošanu diezgan plaši.

Tomēr vislielākā loma ieradumu tiesībām piešķirta modernajā

3) Sveices kodeksā, kurš paredz: ja tiesnesim attiecīgu normu nav kodeksā priekš zināmas dzīves attiecības, viņš var izlietot ieraduma tiesības, cik tālu tās viņam pieejamas un pazīstamas.

4) Latvijas civillikums pieturās pie vecākā uzskata, kurš uz ieradumu tiesībām skatās negatīvi un norobežo ieraduma tiesības ar civil-likuma "Ievada" XXIV pantu, kurš saka: "pravo obiņņoe ne možet ni atmionatj, ni izmionatj postanovlenij nastojaščago svoda"

5) Vidzemes zemnieku likumā (tiesībās) 90. pantā paredzēts: "ja attiecīgu likumu nav, t.i. likuma trūkuma gadījumā, jāpieturās pie vietējām ieradumu tiesībām. Lielāka nozīme ieradumu tiesībām ir Latvijas tirdzniecības tiesībās.

Tiesu prakse.

Tiesu prakses, kā arī tiesību zinātnes iospaids uz tiesībām ir indirekts. Ne katru reizi ir viss likumā paredzēts un daudzu jautājumu izšķiršanu jāatstāj tiesneša ieskatam.

Ari pēc mūsu likumiem tiesnesim pašam jāaizpilda likuma robs. Tiesnesis nevar atteikties no lietas iztiesāšanās, aizbildinoties ar normu trūkumu, bet viņam ir jārada attiecīgas normas. Tiesu prakse - tieši nevar radīt objektīvo tiesību normas, bet var gan nodibināt subjektīvās tiesību normas. Citiem vārdiem: tiesnesis tik veido konkrētas subjektī-

vas attiecības, bet viņš nevar radīt objektīvu, saistošu normu.

Tādā kārtā izveidojās tiesas precedents, kuram piekrīt liels svars un nozīme, jo ja otreiz griezīsies pie tā paša tiesneša ar šo jautājumu, viņš, piemērojot analogiju, to izlems tāpat kā pirmo reizi. Tā kā spriedumuš jeb lēmumus publicē, tad tas ir zināms precedents priekš citām reizēm. Tādā kārtā tiesu prakse uz tiesību pielietošanu dara lielu iespaidu, kaut gan tiesībām ir saistoša nozīme. Krievu senats piešķīra saviem spriedumiem spēku arī uz citām līdzīgām lietām; mūsu senats to pa daļai atmetis: viņa spriedumiem tikai apvienojoša nozīme.

Tiesību zinātne.

Tiesību zinātne var darīt iespaidu uz tiesu praksi, bet viņai nav saistošs spēks priekš tiesām. Romiešu laikā juristiem bij tiesība iesniegts savas atzīmes tieši tiesai. Ari Vācijā juristiem - zinātniekiem bij tiesība darīt iespaidu uz lietas izspriešanu.

Kā tiesību avots, kaut gan ļoti mazā mērā vēl būtu mināma -

Autonomija.

Autonomija iedalās: 1) privātā 2) sabiedriskā.

Privāta autonomija, ja atsevišķu personu tiesība izteikta savos ieska-
tos un uzskatos zināmā lietā.

Sabiedriskā autonomija ir sabiedriska organizāciju spēja radīt normas ar kurām ir jārēķinājas šīm organizācijām. Tie ir vienpusīgi akti, kurus sauc par normatīviem aktiem.

Ir iespējami arī divpusīgie akti, piem.: uzņēmēja grupa noslēdz līgumu ar darba ņēmējiem. Par šīm attiecībām ir paredzētas zināmas objek-
tīvas normas, ar kurām katram, kas slēdz kolektīv jeb tarifa līgumus, ir jā-
rēķinājas. Autonomijai attiecībā uz civiltiesību radīšanu nav nekā-
das nozīmes.

Latvijas civillikumi.

Tiesību avoti arī šo ir parastie: likums un ieraduma tiesības.

"Vietējo civillikumu kopojums" izveidojies no Svod miestnih uzakoneņij Pribalšteiskih gub. III častj (bet ne sējums, ka dažreiz aiz pārpratumā domā). Kad "svod miestnich uzakoneņi" pirmās divi daļas, kurās bij apskatītas Satversmes un kārtu likumi, atkrita, tad sāka lietot vispārē-
go nosaukumu: "Svod graždanskich uzakoneņi gub. pribalšteiskich".
Latviski to sauca: "Vietējo civillikumu nolikums" III daļa. Bez šī ci-
villikuma kopojuma, kurš ir Latvijas civiltiesību galvenais avots, ir
vēl citi avoti, kuri arī ir spēkā. piem. "Vidzemes zemnieku likumi",
Kurzemes zemnieku likumi". Tā plašāki tiks apskatīti turpmākā nodaļā.
Visam par pamatu ir tomēr Vietējo civillikumu kopojums.

Šī kopojuma izcelšanās ir ļoti raiba un viņa spēks aptver arī I-
gauniju. Kopojumā apvienoti dažādi materiāli no dažādiem laikmetiem.
Par Latviju bij gājušas dažādu laikmetu šakas, atstājot uz pastāvošām
tiesībām savus iespaidus. Kurzemes hercogu laikmetam izbeidzoties, krie-
vu laikā no jauna apstiprināja vecās privilēģijas, bet nāca spēkā arī
valsts pamatlikumi un guberņu iekārtas noteikumi. Tādā kārtā radās boz-
galīgs juceklis civiltiesību jēdzienā, jo nebija nekādas noteiktības.

Labāks stāvoklis, kā jau no "Ievada tiesību zinātnē" zināms, nebija
arī Krievijā, jo tur arī bija sakrājies milzums nesistēmētu likumu. Tā-
dēļ pagājušā gadsimta otrā pusē radās ceļojuma likumus apvienot:
kodificēt, vai inkorporēt. Sākot jau ar 1826.g. sāka spert noteiktus
solus, lai atšķirtu spēkā esošās tiesības no pretējām un lai darītu tās
viēglāki pieietamu plašākām aprindām. Sākās civiltiesību apvienošana
krājumos. Pavisam izstrādāja trīs sējumus, abus pirmos sējumus izdeva
1840.g. un viņu saturs bija: Satversmes un kārtas likumi, bet III sējums
- civiltiesības nokevējās, jo sakopoto likumu dažādība un daudzums bija
ļoti liels. Sakopoto materiālu nodeva ievērojamam juristam - Tōrbatas
universitātes prof. A. F. Punge, kurš tā tad ir Vietējo civilliku-
ma kopojuma autors. No 1860 - 1862.g. Punge pamatīgi pārstrādāja veco
projektu. Kopojums tika izdots uzreiz, kā viens vienīgs akts. Viņam
pēc tam spēks un viņš ir inkorporācija. Projekts dabūja visaug-

stāko apstiprinājumu (keizara) 12. novembrī 1864. g. Stājās spēkā 1. jūlijā 1865. g. Tā kā prof. Bunge krievu valodu nopārvaldīja, tad III sējums tika izdots vācu valodā un vēlāk pārtulkots krieviski. Latvju valodā kopoījums nekad nav ticis iztulkots. Mūsu likumu kopoījums ļoti plašs - satur ap 4600 pantu un bez tam vēl ir Iovads no 36 pantiem. Moderni civiltiesību kodeksi nav tik plaši. Iovadu citē ar Romiešu cīpatiem, bet likumus ar arabiešu cīpatiem.

Bungom uzdeva sakopot likumus, bet uzpeldē gantājums: no kurienes smelts saturs mūsu "Vietējo civillikumu kopoījumam"? Krievijā tai laikā likumdošanas iestādes nebija, tādēļ šim kopoījumam ir vienas personas daba. Bunge, sastādot kopoījumu, izmantoja priekšsārbus, kādi jau bij sastopami, piem. vecos projektus un vēl citus tiesību avotus. Lai varētu pilnīgāki saprast kā izveidojies mūsu civillikums un no kurienes Bunge smēlis vielu kopoījumam - jāapskata Vietējie likumi vēsturiskā griezienā.

Vietējo likumu vēsture.

No senlatviešu tiesībām nav gandrīz nekas zināms. Kā materials senlatviešu tiesību pētīšanai varētu noderēt tautas garamantas: dainas, teikas. Ir jau gan arī bijuši daži mēģinājumi, apskatīt tautas garamantas no juridiskā viedokļa, bet tie arī mēģinājumi vien palikuši. Vispār tas ļoti grūti, jo nevar zināt, kurās dainās un teikās pieder pie vecākām. Tādēļ, arī par to, kas bijis pirms vācu ienākšanas nekas nav zināms un izpētīts.

Mūsu tiesību vēsture pazīstama no vācu ienākšanas 1180. g. Balt. guņ. tiesību vēsture ir daļa no Vācu tiesību vēstures. Jo tiesiskā dzīve bij viena un tā pati. Vidzeme un Kurzeme ir bijušas zem dažādām valdībām. Ja nu tās valdības būtu bijušas ar stipru centralizācijas spēku, tad būtu palicis liels iespaids uz vietējo likumu došanu, bet tas nebija un iespaids ļoti mazs.

Ordēna laikmets.

Pēc vācu ienākšanas sākās bīskapa ordēna tiesības. Vācijā likumdošana toreiz bij vāja. Pamatā šīm tiesībām, attiecībā uz tiesību izveidošanu, bij autonomija, t. i. patstāvīgas organizācijas ar savām tiesībām; proti: baznīcai savas tiesības, muižniecībai savas tiesības u. t. t. Vācī pārnāca ar savām dzimtenes tiesībām. Bet vēlāk tomēr iekarotāji nošķīroja un izveidoja savas tiesības.

Vācijā tai laikā sastādīja tā saucamās "Tiesību grāmatas", kurās sākās pirms 15. g. s. un kurās sakojoja ieraduma tiesības. Vēlāk pārsvāru non romiešu tiesības. No "tiesību grāmatām" ir attīstījušās tā saucamās brūnīnieku tiesības, kā arī līvu tiesības, kurās dibinājis ALBERTS. Attīstās patstāvīgas, autonomijas tiesības, kurām pievienoja Hamburgas tiesības. Šīs tiesības izplatījās arī uz citām Vidzemes pilsētām un šo tiesību ieradais vēl tagad ir ļoti liels. No tā laika palikušas: "Das Rittersrecht" trijos apstrādājumos, no kuriem labākais: "mitleres Rittersrecht".

Te galveno lomu spēlē: 1) ieraduma tiesības un 2) kārtu tiesības. Zemniekam, muižniekam, katram paredzētas savas normas. Tāpat Vidzemei, Kurzemei un Igaunijai, katrai savas tiesības. Vēl jāmin trešā īpatnība: normām kaznistisks raksturs. Mazliet vēlāk sāka lietot tā saucamās subsidialās tiesības, kurās satur: 1) Romiešu tiesības un 2) Kanoniskās tiesības.

Subsidialās tiesības.

1) Romiešu tiesības.
Romiešu tiesības ir ļoti vecas. Tās ir Romas valsts civiltiesības, kā vienas izteiktas keizara Justiniana kodifikācijā, kura izdota 6. g. s. (no 529. g. - 545. g.) Pēc tam tās nogāja no āktuves un tika aizmirstas bet 12. g. s. viņām sāka atkal piegriest vērību. Parādījās Itālijas skolotāji - juristi, nodibinājās augstskolas, kurās pievālkā daudz studentu. Jevāki no Vācijas daudzi brauca tur studēt tiesības un iegūtās zināšanas pārņēma uz Vāciju, kur tās izplatījās kā uguns. Romiešu tiesību iespaids uz Vācijas tiesībām bij tik liels, ka tās pienēna kā tiesības, kurām bij likuma spēks. Jevākā laikā juristi uz Romiešu tiesībām sāk skatīties diezgan šķēptiski, tomēr Romiešu tiesības, kā civiltiesību fun-

daments, paliks spēkā visos laikos.

Romiešu tiesību kopojums satur:

<u>Corpus iuris</u>	} civilis
	} canonici.

Ordena laikā Livonijā romiešu tiesības nebija pazīstamas. Tās sāka izplatīties 12.g.s., t.i. pēc tam, kad bija jau tikušas pieņemtas Vācijā.

2) Kanoniskās tiesības.

Baznīca Vidus laikos radīja pate savas tiesības, kuras sauc par Kanoniskām. Tās savu iespaidu atstājušas uz laulību un ģimenes tiesībām

Poļu laikmets Vidzemē.

Polija valdīja pār Vidzemi no 1561. - 1621.g. Šai laikā radās Sigismunda Augusta privilēģijas. Bet vēlās tiesības arī palika spēkā. Poļu laikā mēģināja sakopot visas spēkā esošās vietējās civiltiesības vienā kopojumā. Tai nolūkā nodibināja sevišķu komisiju. HILCHESKI izlaida projektu par likumu sakopšanu, bet muižniecība bija tam pretim. Tādēļ viņa projektu naapstiprināja..

Zviedru laikmets.

Šis laikmets atstājis diezgan dziļu iespaidu uz mūsu civillikumiem. Arī zviedru valdība apstiprināja vecās tiesības. Tomēr tai bija nodomā plašākas reformas. Zviedru valdība pielika lielas pūles, lai ievestu Vidzemē savas tiesības; Landtag'u un Stadttag'u. Tas radīja iedzīvotājos lielu pretestību, bet arī zviedru valdība negribēja piekāpties un mēģināja šīs tiesības ievest ar varu. Tas neizdevās. Vēlāk tās ieviesās parāduma kārtībā. Tomēr tai laikā tika izdots: 1) aizbildniecības likums, 2) civillikums. Arī zviedru laikā izstrādāja vienu kodifikācijas projektu, kuru sauc par Montgena projektu, bet tas netika apstiprināts. Zviedru karalis uzdeva Rīgai izstrādāt savu pilsētas kodeksu. Rīga to arī darīja, un jauno kodeksu sāka lietot jau pirms karaļa apstiprināšanas, un tā viņš apstiprināts netika.

Kurzeme. (līdz pievienošanai Krievijai)

Kurzemē arī ir bijuši kodifikāciju mēģinājumi. Dörchaus izstrādāja kodeksa projektu no Piltenes statūtiem, bet arī tas nedabuja likuma spēku. Neskatoties uz visu šo vēsturisko gaitu, mūsu tiesībās iespaidās Vācijas tiesības, vēlāk, it sevišķi Kurzemē, vēl lielākā mērā romiešu tiesības. Arī uz Vidzemes tiesībām romiešu tiesības atstājušas savu iespaidu, lai gan ne tādā mērā, kā Kurzemē. Tas tādēļ, ka Kurzemē hercogu laikā piegriezta sevišķu vērību tiesībām un viņu tiesībām. Muižnieku dēļiem bija paradums braukt uz Vāciju un studēt tiesības, bet Vācu augstskolās mācīja vecās Romiešu tiesības. Pārbraucot dzimtenē pēc studiju beigšanas, tie bija pamatīgi romiešu tiesību pratēji. Iegūtās zināšanas viņi pielietoja likumdošanā. Kļūst saprotams, ka tādējādi pa lielākai daļai spēkā esošās tiesības bij romiešu tiesības. Kanoniskām tiesībām ļoti mazs iespaids uz mūsu civiltiesībām, tomēr kāda daļa ir palikusi.

Krievu laikmets.

Šim laikmetam iestājoties, tiesību faktiskais stāvoklis nemainījās. Krievu valdība apstiprināja vecās tiesības un nāca spēkā arī jaunas. Chaoss bija tik liels, ka nebija skaidri zināms, kādas tiesības īsti ir spēkā. To pat advokāti nezināja. Lai radītu sajukušajās tiesībās kārtību, krievu valdība centās apvienot likumus krājumos. Vietējās tiesības gribēja apvienot apm. 5 sējumos. Krievijā jau kodificēja Sperauskis. Keizeriskās kanceļijas III nodaļa uzaicināja muižniecību iesniegt atsevišķus kopojuma projektus. Tad no pilsētām un laukiem iesūtīja vispirms privilēģiju krājumu. Tika nodibinātas arī revīzijas komisijas Rīgā, Rēvelē un Jelgavā. Likumprojekta izstrādāšanu nodeva Samsonam, kurš sastādīja projektu. Samsona projektu nodeva Peterpilī sevišķai komisijai, kura arī projektu nebija apmierināta un uzdeva prof. Bunge projektu pārstrādāt. Bunge pamatīgi pārstrādāja veco projektu un tad to piesūtīja augstākās tiesas atsauksmei. Tā kā atsauksmes bij labvē-

līgas, projekts - svod miestnih uzakonjenij III daļa - tika nodota ķeizara apstiprinājumam.

Baltijas civillikumu kopoījuma avoti.

Vēsturiskie avoti šim kopoījumam ļoti raibi. No liela svara ir metodes kādas Bunge pielietojis, sastādot krājumu. Attiecībā uz kārtu tiesībām, viņa ņēma no tiesu aktīm, tiesu materiāliem. Šai kopoījumā ievietoti arī trīs panti no Bībeles un Davīda dziesmām. Lielā daudzumā pantu ņēma no romiešu tiesībām, t. i. ne tieši no corpus iuris, bet no tā laika ievērojamām mācību grāmatām. 157 pantē patapināti no Kanonišķām tiesībām.

Tālākie avoti ir: Vācu civilkodeks, kurš tad jau bij iznācis. Daudz pantu viņš ņēmis no Saksijas civilkodeksa, kā arī no Samsona projekta, kurš nedabuja likuma apstiprinājumu. Tālāk no zviedru pilāētu tiesībām, krievu tiesībām, bruninieku tiesībām, atsevišķu privilēģiju tiesībām un beidzot no autonomiju avotiem. Visu to Bunge apvienoja vienā sējumā, kurš tad arī ir Latvijas civiltiesību galvenais avots.

Zem katra panta sīkā drukā iespiesti norādījumi par avotiem no kuriem pants ņemts, piem.: 364l. pantā pēc satura seko:

..... tāgo šē kačestva.

Pr. I. quibus mod. recontrat. oblig. (III 15); (seko vēl divi avoti no romiešu tiesībām) Zemljandskoje Hycarskoe u Zemskoe pravo; Kurlijandskie statuty.

Ja rodas šaubas par panta saturu, tad meklējam norādītos avotus. Dažreiz avotu norādījums ir lielāks nekā pats pants, piem.: 1889. pants - ar 9. avotiem.

Bet Bunges kodeksā nav uzņemtas zemnieku tiesības: 1) Vidzemes zemnieku likumi, kuri izdoti 1719. g. un nācis spēkā 1860. g. 2) Kurzemes zemnieku likumi izdoti 1817. g. Vidzemes zemnieku tiesības jeb likums satur 90 pantus; Kurzemes - 130 pantus. Ja civillikumu kopoījumā trūktu attiecīgas normas, tad atrasta izeja par kuru iet runa Ievadā XII pantā, kurš skan: ja normas trūkst, tad jāizlieto zemnieku tiesības. Vietējo civillikumu kopoījumam izdoti papildinājumi un turpinājumi: 1890. g. 1912. g. un pēdējais 1913. g. Bunges kodekss iznāca 1864. g. Svarīgākā nozīme 1890. g. turpinājumam, jo tai laikā tika izvestas tiesu reformas. Līdz 1913. g. izdotie likumi bij spēkā visā agrākā Krievijā līdz 24. novembrim 1917. g.

Latvijai nodibinājoties, nāca spēkā likumi, kurus izdeva Tautas namdomo un Latvijas valdības likumi, kuri izsludināti "Valdības Vēstnesī" un "Valdības likumu un rīkojumu krājumā". Bez tam vēl Latgalē spēkā Krievijas civiltiesības: Kr. Likumu kopoījuma X sējums I daļa.

Tā tad Vidzemē un Kurzemē ir spēkā agrākās Krievijas "Svod miestnich uzakonjenij gub. Prībaltijskich III daļa, bet Latgalē ir spēkā Krievijas "Svod zakonov" X sējuma I daļa.

Arvalstu kodeksi.

Pēc mūsu kodeksa apskatīšanās garāmejojot jāapstājas arī pie modernājiem ārvalstu kodeksiem.

1) Francū civilkodeks: Co. (Cod. civil. izdots 1804. g. Šai kodeksā bij izvests vienlīdzības princips, jo kodeksu izstrādāja tai laikā, kad Francija dega revolūcijas liesmēs. Šo kodeksu sauca arī par Napoleona kodeksu, jo viņš bij šī kodeksa ierosinātājs un ņēma dzīvību līdzdalību kodificēšanas darbā. Šo kodeksu izstrādāja komisija, kura sastāvēja no 4 juristiem.

2) Vācijas kodeks pieņemts 1806. g., bet nāca spēkā tikai 1810. g.. Tā tad vocatio legis bij 4 gadi. Vācijas kodeksu izstrādājusi vesela juristu komisija un saucēs saīsināti par BGB (Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch).

3) Sveices kodeks tika publicēts 1907. g., bet nāca spēkā arī tikai 1912. g. Viņš iznācis divi daļēs: pirmā 1907. g., kurā ietilpa a) personu tiesības, b) ģimeņu, c) mantojumu un d) lietu tiesības. Šo daļu saīsinātā veidā apzīmē par CGB (Civilgesetzbuch). Otrā daļa iznāca 1911. g., kuru sauca par Obligationen Recht, saīsināti OR. Sveices kodeksu radīja Bižens Rubers.

2.

Civiltiesisko normu iedalījums.

Tiesiskas normas, bez likuma un ieraduma, vēl sadala pēc pielietošanas plašības šādi:

I iedalījums: a) Vispārējās un b) vietējās normas (vai arī vispārējās un partikulārās normas).

Vispārējās normas: tās ir normas, kas spēkā visā Latvijā. Vispārējās normas plašākā nozīmē un šai iedalījumā ietilpst arī normas, kuras izdevusi Latvijas valdība, - ir visas Latvijas normas, bet šaurākā nozīmē, kuras ir spēkā vienīgi Vidzemē un Kurzemē, jo vispārējās normas mūsu civillikumā, kuras attiecinātas tagad uz Kurzemi, Zemgali un Vidzemi, agrāki bij kopējas ar Igauniju.

Partikulārās jeb vietējās normas: tās ir normas, kas spēkā tik atsevišķā teritorijā, vai nu Kurzemē vai Vidzemē, un atsevišķām kārtām, piem.: agrākās zemnieku normas pieder pie partikulārām. Spēkā esošās partikulārās normas sekošas: 1) Vidzemes zemes tiesības, 2) Kurzemes zemes tiesības, 3) bij. Piltenes apgabala zemes tiesības, 4) Vidzemes pilsētu tiesības, 5) Kurzemes pilsētu tiesības, 6) Vidzemes zemnieku tiesības un 7) Kurzemes zemnieku tiesības. Visas vietējās normas satur vienīgi izvilkumus no vispārējām nomām. Zemnieku likumos apskatā jautājumus, kur Zemnieku tiesības atšķiras no zemes tiesībām. Ja zemnieku likumos nav kāds jautājums atrodams, tad šo jautājumu atrisina zemes likumos, kā Kurzemes tā arī Vidzemes. No Ievada IV - XII pantā iet runa par šo likumu piemērošanu.

Vidzemes zemes tiesības (Livlandskoe zemskoe pravo). Tās spēkā: 1) uz visām personām, kas dzīvo bijušā Vidzemes guberņā, izņemot tās personas, kuras padotas pilsētu tiesībām, kā arī izņemot zemnieku tiesībām, 2) uz nekustamajiem īpašumiem, kuri atrodas Vidzemes apg., izņemot zemnieku zemes gabalus. Tas paredzēts vietējo civillikumu kopojuma - Ievada IV pantā.

II Kurzemes zemes tiesības: (Kurländisches Landrecht) Atrodami noteikumi civillik. Ievada VII pantā. Šīs normas attiecas uz Kurzemē dzīvojošām personām, kā arī pilsētā, izņemot zemniekus, un arī uz visiem Kurzemē esošiem nekustamajiem īpašumiem, cik tālu šie nekustamie īpašumi nav kādas mantas kopības daļas.

III Piltenes zemes tiesības: spēkā bijušā Piltenes apgabalā, kurā ietilpst: Piltenes, Aizpute un daudzās muižas un pagasti. Noteikumi uzskaitīti civillik. Ievada V - VI pantā. Tur minētas 6 draudzēs, piem.: Piltenes Embotes, Aizputes un citas spēkā, izņemot zemniekus, uz visiem Piltenes apgabaliem, kā pilsētā, tā uz laukiem dzīvojošiem, kā arī uz visiem šai apgabalā esošiem nekustamajiem īpašumiem, izņemot zemnieku īpašumus un tos, kuri pieder pie mantas kopības.

IV Vidzemes pilsētu tiesības. Tās radušās galvenām kārtām Rīgā. Noteikumi atrodami Ievada VIII pantā. Šīm tiesībām padotas: 1) visas personas, kas dzīvo Vidzemes pilsētās, izņemot muižniekus, dienestā stāvošus ierēdņus un personas, kurām ir ar dzimtiem muižniekiem vienlīdzīgas tiesības un neatrodas pilsētās dienestā, ja šīm personām nav nekustamu īpašumu vai uzņēmuma pilsētā, 2) Attiecas uz visiem Vidzemes pilsētu robežās atrodošajiem nekustamajiem īpašumiem, neatkarīgi no kārtas.

V Kurzemes pilsētu tiesības: Vinām nav tik liela nozīme, kā Vidzemes pilsētu tiesībām. Noteikumi attiecas uz Jelgavu, Jaunjelgavu un Bausku. Spēkā: 1) uz personām, kas dzīvo šais pilsētās, izņemot zemniekus un muižniekus, 2) arī uz nekustamajiem īpašumiem, ja tie noietilpst mantas kopībā.

Ja Piltenes zemes tiesībās nav kas paredzēts, tad stājas spēkā Kurzemes zemes tiesības. Zemes tiesības ir pilnīgi patstāvīgas no pilsētu tiesībām. Zemnieku tiesības var tikt papildinātas no zemes tiesībām, bet nekad no pilsētu tiesībām. Kurzemes zemes tiesības papildina pilsētas un Piltenes apgabala tiesības.

II iedalījums: a) Vispārējās normas un b) sevišķās jeb speciālās normas.

Vispārējās normas - ir tās, kuras tiesiskās sekas saista pēc šķiras pazīmēm, jeb citiem vārdiem, kuras saistītas ar vispārējās kopējām attiecībām.

Speciālās normas - tās ir normas, kuras novirzas no vispārējiem

noteikumiem, vai nu atsevišķu personu, vai personu šķiru, vai tiesisko attiecību dēļ, vai arī īpašuma dēļ, lauz vispārības principu. Piem.: baznīcā nopem izcilus stāvokli, 2) valsts, 3) dzimuna-sievietēm, 4) ārodnieku kārtai, 5) garīdzniekiem. Bet pastāv vēl speciēlas normas šaurākā nozīmē, piem.: akciju sabiedrībām, jeb vispār juridiskām personām. Tās jau ir privileģijas; vēl sevišķas normas ir labdarīgām iestādēm. Tomēr akciju sabiedrībām sevišķas tiesības, privileģijas var piešķirt tikai likuma ceļā.

III iedalījums: a) pavēlošās un b) nokārtojošās normas. Pavēlošās normas attiecās uz publiskām tiesībām, bet nokārtojošās uz civiltiesībām.

Pavēlošās normas. Lomesls pavēlošām normām ir sabiedrības intereses. Pavēlošās normas ir katrā ziņā jāievēro. Ja attiecīgā norma netiek ievērota, tad viņai ~~nav spēka~~ ^{ir sankcija}. Pavēlošās normas stāv arī diezgan daudz blakus nokārtojošām normām; piem.: valsts interešu aizsargāšana - zīmognodokļu nomšana; aizbildniecība par nepilgadīgām personām - Šīm normās jau ir pavēlošs raksturs, jo šo ir ieinteresēta visa sabiedrība. Nokustami īpašumi koroborējami zemes grāmatās - arī to likums pavēl. Tāpat trešo personu interesēs ir laulības līguma izsludināšana: ja kāds līgums ir starp vīru un sievu, tad trešās personas intereses ir, lai šo laulāto draugu līgumu publicētu zināmā kārtībā. Arī tā ir pavēloša norma. Visas normas kļūst pavēlošas, ja kāda persona labprātīgi iestājas zināmās attiecībās, bet tās noizpilda.

Nokārtojošās normas. (dispositīv normas). Zem nokārtojošām normām saprotam tādas, kurās noko nopavēl un neaizliedz, bet kaut ko nokārto. Civiltiesībās persona var ko darīt, var arī nedarīt. Likums tur nejaucās; ja turprotīm cilvēks kaut ko neizdara un intereses sadurās, tad nāk likums un nokārto, piem.: testamentu var taisīt, var arī notaisīt: likums mantojumu nokārto.

Normas, kurās nokārtojošās iot kopā ar pavēlošām, sauc par dispositīvām. Nokārtojošo normu sekas ir vienmēr mazakas, kā pavēlošo normu sekas. Civiltiesībās ir vēl vesela rinda normu, kurām nav ne maz tiesiska rakstura, nav nekādas sankcijas; piem.: 340. pants nosaka, ka aizbildnim jā rūpējās par audzēkni, kā tēvam, bet sekas nav šai pantā paredzētas. Tiesisko normu iztulkošana. Tiesiskā norma pastāv, ja viņa ievietota likuma krājumā, ja tā iztēicas dzīvē. Lai tiesiska norma gūtu spēku, ir vajadzīgs, lai šādas normas uzņemtu kopojumā. Ko nozīmē iztulkoēt normu? - Iztulkošana definējama šādi:

Iztulkošana jeb interpretācija ir tiesiskas normas istā satura noskaidrošana, istās nozīmes izpētīšana.

Ieraduma tiesībām nav ne kritikas ne iztulkošanas. Kritika attiecināma tikai uz likumu. To darbību, kurā pārbauda likuma tekstu sauc par kritiku. Kritikas uzdevums noškaidrot teksta pareizību un īstenību.

Kritika iedalās: 1) augstākā normu kritikā 2) zemākā normu kritikā. Zemākā normu kritika noškaidro normu, vai likuma tekstu pareizību. Augstākā normu kritika konstatē normu īstenību.

Zemākā normu kritika.

Romiošu tiesībās nav skaidrības, jō rodakcijas ļoti dažādas. Tādēļ tur vajaga pioliotot zemāko normu kritiku - teksta kritiku. Tomēr arī tagad vēl teksta kritiku nevar pilnīgi atmet, jo var ieviesties iespieduma kļūdas, kas jānovērš. Arī Bunes kodeksā ir iespieduma kļūdas. Rodakcijas kļūdas teksta kritikas ceļā novar izlabēt, jo šē kļūdainais teksts ir sankcionēts. Tādēļ jāpārbauda normas īstenība, piemērojot augstāko normu kritiku. Likumu var izlabot tikai ar likumu. Kritikai ir liela nozīme kodifikācijā; piem.: salīdzinot jaunu likumu ar agrāk vienādo rakstura izdotiem likumiem. Bezmantnieku manta agrāk piekrita dažādām organizācijām, bet tagad pōe likuma - vienīgi valstij. Kodifikācijas darbā ir jāievēro arī teksta kritika. Arī tulkojot, ja vienā valodā teksts t. i. pants nav diezgan skaidrs, jāpiemēro teksta kritika, salīdzinot ar originālu tekstu. Mūsu civillikums ieguvis likuma spēku divās valodās: krievu un vācu. Kritikas uzdevums nu šē būtu salīdzināt abas valodas tekstus, bet sarozģģijumus rada XVI panta piezīme, kurā nosaka: neskaidribu gadījumos, nesaskanot vācu un krievu tekstiem, jāpieturas pie krievu teksta. Tā tad krievu tekstam dotas priekšrocības. Tā kā abi teksti nav vienvērtīgi, tas rada lielas grūtības.

Vietējo civillikumu kopojuuma I un II sējumi apstiprināts 1845.g.

bet III sējums 1865.g.. Projektu I un III sējumam izstrādāja vācu valodā, bet publicēts tika krievu teksts, kurš ieguva likuma spēku caur ķeizara apstiprinājumu. III sējums tika no prof. Bunge's izstrādāts vācu valodā, bet viņu valsts padomē nemas neiesniedza, jo vienā un tai pašā laikā sagatavēja arī krievu tulkojumu. Tā kā 1864.g. ukazā par krievu teksta priekšrocībām nekas nebija teikts, tad tādēļ likuma spēku ar ķeizara apstiprinājumu, ieguva arī teksti, kādēļ ilgāku laiku abas valodas teksti rīkojās paralēli, bet 1869.g. izcēlās kāda lielāka prāva, kad arī noskaidrojās, ka vācu un krievu teksti nesaskan.

Valsts padome skatīja lietu cauri un deva sekošu rezolūciju; "tā kā nevar dot vācu tekstam priekšroku pār krievu tekstu, tad nosaskaņā gadījumos jāpieturas pie krievu teksta." Šo lēmumu 1890.g. ievietoja XVI panta piezīmē. Pie krievu teksta priekšrocību izvēlēšanas spēlēja lomu nevis juridiski, bet politiski faktori. Senāts 1900.g. atzinā, ka kaut gan ir teksta starpība abās valodās, tomēr nav nosaskaņā. Tas ir nepareizi, jo krievu teksts diezgan trūcīgs. Vācu teksts daudzreiz izsaka pavisam ko citu, nekā krievu teksts; piem.: 3621.p. ir nepareizs tulkojums; 809. pantā ir pilnīgas juridiskas nojēdzības krievu tekstā. Tiesu praksē tagad jau lieto ilgāku laiku gandrīz vienīgi krievu tekstu. 1902.g. izdevumā prof. Engelmana Ievadā iztirzājis šīs nesaskaņas starp vācu un krievu tekstiem. Ja darīšana ar civillikuma normām, ikvienā gadījumā jāgriežas pie vācu teksta, lai noskaidrotu nepareizības. Latviešu valodā efiecieli civillikumu kopums vēl nav iznācis. 1885.g. gan iznāca G. MATERA privāt darbs "Vidzemes un Kurzemes likumu grāmatā" - kurā ir ievietoti tikai vietējie zomnieku likumi, un pat dažs policijas rīkojums. Mūsu laikos šim tulkojumam nav gandrīz nekādas nozīmes, arī juridiski termiņi ir pielaižami nepareizi.

3

Iztulkošanas veidi.

L. O. Inž. zin. fak. bibliotēka.

Iztulkošanas priekšmets var būt vienāda tikai likums. Iztulkot likumu nozīmē - noskaidrot tiesisko normu īsto nozīmi.

Ir pazīstami sekoši iztulkošanas veidi: 1) legalā, 2) doktrinālā jeb zinātniskā, 3) gramatiskā, 4) loģiskā, 5) vēsturiskā, 6) dogmatiskā, 7) sistematiskā, 8) restrektīvā, 9) ekstensīvā iztulkošana.

Legalā iztulkošana iedalās: 1) autentiskā un 2) uzuelā.

Autentiskā iztulkošana: ja likums tiek iztulkots ar jaunu likumu.

Uzuelā iztulkošana: ja likums tiek iztulkots ar ieradumu tiesību normas palīdzību. Katra jauna norma atceļ veco normu.

Doktrinālā jeb zinātniskā iztulkošana iedalās: a) gramatiskā, b) loģiskā. Iztulkošanas uzdevums ir noskaidrot tiesisko normu noteicošo nozīmi.

Tiesībām attīstoties, likumu iztulkošana attālinājās no burtu iztulkošanas un pāriet uz saturu iztulkošanu. Pēdējā laikā pieturas pie uzskata, ka noteicošā ir likumā izteiktā likumdevēja griba; citiem vārdiem jāiztulko likuma griba. Valda vēl citādi uzskati. Vācu iztulkotāji piekrīt šim uzskatam, jo likumā vajaga būt izteiktai likuma devēja griba, bet ne vispārības griba. Un tomēr arī ar zināmas kopības gribu pie likumdodšanas jārekinājās. Likuma gribas jēdziens ir stipri nenoteikts, mistisks. Vēl jāizrāda, ka likumdevējs tagad nav viena persona bet vairākas. Tomēr likumdevēja griba pastāv. Ja pienemam, ka jāpiegriež vērību likumdevējam, tad jāņem vērā arī likuma materiālus; pretējais uzskats negaka, ka jātulko likuma gribu, negriežot nekādu vērību uz likuma materiāliem. Materiāliem ir dažāda vērtība: debates komisijās un plenarsēdēs, krīt svarē arī pēdējā likuma iztulkošanas stādija. Daži zinātnieki turās pie uzskata, ka iztulkošana nav vajadzīga; piem.: Brincs apgalvo, ka likuma iztulkošana vajadzīga tikai priekš noskaidrām normām. Tomēr tas neiztur kritiku. Romiešu tiesību sakopotājs JUSTINIANS pat aizliedza likuma iztulkošanu, atļaujot to darīt vienīgi sev pašam. Ari Pijs un Napoleons negribēja atzīt iztulkošanu, atzīstot savu kodeksu par pilnīgu. Tomēr iztulkošana absolūti nepieciešama pie visiem likumiem.

Gramatiskā iztulkošana: Iztulkot likumus gramatiski var tādējādi, ka iztulko likuma vārdisko saturu, pieturoties pie gramatikas un juridiskiem termiņiem. Jurid. termiņu iztulkošana ir ļoti svarīga. Juridiski viens pats vārds rada ļoti plašu iztulkošanu; piem.: testaments

noilgums etc.. Tādēļ juridiskiem termiņiem nevar ņemt par pamatu jēdzienus, kādus zem zināmiem termiņiem saprot ikdienas dzīvē un valodā. Pie vecākiem likumiem no liela svara ir likuma valoda; piem.: mūsu civillikumu kopojumā arī sastopama krievu valoda, kādu vairs literatūrā nelieto.

Logiskā iztulkošana: Tā ir doktrinālās iztulkošanas paveids, tāpat kā gramatiskā iztulkošana. Šo veidu pielieto, kad gramatiskā iztulkošana nedod vēlamos rezultātus. Logiskā iztulkošana bāzējās uz logiku, cenšoties izprast normas būtību.

Vēsturiskā iztulkošana: Tā bāzējās uz likumu avotu pētīšanu. Tālāk jāpēta likuma stāvoklis pirms izdošanas; likuma izceļšanās moments; likuma nolūks.

Sistematiskā iztulkošana: Šī metode pēta normas iekšējos sakarus, jeb attiecības pret pašu likumu, vai arī pret citiem likumiem. Kā arī noskaidro, ko likumdevējs tiešām gribējis.

Beidzot jāpiezīmē, ka iztulkojot jāpiegriež vērība likuma nolūkam un rezultātiem, kas iznāk no vienas vai otras iztulkošanas metodēm.

Logiskā iztulkošana sadalās: 1) paplašinātā jeb ekstensīvā un 2) sašaurinātā jeb restriktīvā likumu iztulkošanā.

Grafiski to var attēlot šādi:

Logiskā iztulkoš. (Ekstensīvā: / likums paplaš / Te likumu paplašina
 (Restriktīvā: / l i k u m s / " " sašaurina
 sašaurinājums

Ekstensīvo iztulkošanu pielieto, kad likumdevējs domājis plašāki nekā tas minēts likumā. Restriktīvā iztulkošanu pielieto, kad likumdevējs domājis šaurāki.

Latvijas civillikumu iztulkošana.

Mūsu civillikums sastāv no 4600 pantiem + XXXVI ievada panti. Latvijas civillikuma iztulkošanā galveno vērību piegriež gramatiskai iztulkošanai (sevišķi pie romiešu tiesību normām). Tomēr var pielietot visus iztulkošanas principus. Ievada XVI un XVII pants runā par gramatisko likuma iztulkošanu. Turpretim XVIII pantā minēts: jāturās pie zēlīgākās un taisnīgākās iztulkošanas. Arī logiskā iztulkošana mūsu likumos ir nepieciešama un katrā ziņā jāpiemēro. Sevišķi svarīga ir vēsturiskā iztulkošana, jo pie mums bijusi spēkā dažādi likumi. Tāpēc ja rodas šaubas par panta saturu, vajaga atrast avotus, no kuriem likums cēlies. Latvijas civillikumā zem katra panta ir norādīti avoti, no kuriem likumi ņemti. Ievada XXIII pants nosaka, ka likumdevējam ir tiesība lietot arī autentisku iztulkošanu. Tais gadījumos, kuri paredzēti civillikumos, jāgriežas pie attiecīgā panta kodeksa, bet kuri nav paredzēti jāizšķir uz tiesību teorijas pamata. Tiek lietoti arī ekstensīvā un restriktīvā iztulkošana.

Tiesisko normu tālāk attīstīšana.

Dzīve ir mūžīga maiņa. Šai maiņā dzimst jaunas dzīves attiecības, kuras nav paredzētas spēkā esošos likumu kodeksos; piem.: elektrības zādzības, radiozaķi etc.. Kā rodas pate dzīve izvirza vajadzību pēc jaunām normām, kuras aizpildītu likumu robus un trūkumus. Bet kā lai tos aizpilda? - Pa lielākai daļai likumu robus aizpilda ieradumu tiesības. Tomēr tām arī sirms vecums, un var rasties gadījumi, kad arī ieradumu tiesības klusē. Tā kā dzīves attiecību dažādība tik liela, ka visas likumdevējam nav iespējams pārredzēt, tad, bez šaubām, rodas gadījumi, kad tiesnesis priekšā stājas tāda dzīves attiecība, kura nav paredzēta kodeksā. Šai tiesnesis neizbeigtu lietās iztiesāšanu normu trūkuma dēļ, ir likums ik vienas valsts kodeksā, kurš nosaka, ka tiesnesim ir jāizsprīek dzīves attiecības un jāatrod attiecīgā norma. Mūsu civilprocesa likuma IX pants skan šādi: tiesnesim ir jāatrod norma, un viņš nevar atkāpties no iztiesāšanas, aizbildinājoties ar normu trūkumu. Iespējami šādi gadījumi: I) tiesnesim likums dod tikai vispārējas direktīves atstājot sīkus pašam novērtēt; II) likums cieš pilnīgi klusu par kādu dzīves attiecību. Iemesli šādai klusēšanai var būt sekoši: a) pārgrozījušās dzīves attiecības, b) nākušas klāt jaunas attīstības, kas likuma sastādīšanas laikā vēl nav bijušas paredzamas, c) likumdevējs tīši klusē. III) ir divi vienādas

normas, kuras runā viena otrai pretī, bet nav vienai pret otru nokādas priekšrocības. Izeja no šāda stāvokļa dod: analogijā: kura no likuma atvasinātu principu attiecina uz līdzīgiem gadījumiem.

Analogija sadalās: 1) tiesību analogijā, 2) likumu analogijā. Ap- skatīsim īsāmā, kas ir tiesību un likumu analogijas.

Tiesību analogija ir līdzīga likuma piemērošanai, ņemot vērā liku- ma garu.

Likumu analogija: Tiesiska norma tiek attiecināta uz līdzīgu ga- dījumu; piem.: romiešu tiesībās saka: ja četrkājains dzīvnieks nodara zaudējumus ... u. t. t., tad ko darīt? zaudējumu gadījumos, kuri radušies no divkājainiem dzīvniekiem? - Še ir jāpiemēro likumu analogija. Liku- mu analogiju nedrīkst samainīt ar ekstensīvo likumu iztulkošanu. Pa- plašinošā iztulkošanā ir darīšanas ar gadījumiem, kurus likumdevējs pa- redzējis. Mūsu civillikumā XXI un XXII p.p. runā par analogijas piemē- rošanu attiecībā uz privileģijām, kuras jāizšķir strikti, tomēr visā vi- sumā likums par analogiju pilnīgi klusō. Ja nu arī analogijas colā ne- izdodas aizpildīt likuma robu, tad tiesnesim pašam jārada tiesiska nor- ma par ko iot runa civilprocesa IX pantā. Sveicos civillikumi, kuri ir visjaunākie, uzstāda noteikumu, ja likumā nevar atrast attiecīgu normu, tiesnesim jānostāda šo jautājumu tā, itkā viņš būtu likumdevējs. Citos kodeksos nekur nav atrodama tik liberala atļauja. Mūsu kodeks nosaka, kā jārikojās "po obščemu smyslu zakonov" Pastāv brīvo tiesību skola, kura piešķir tiesnesim brīvību izspriest lietas pilnīgi bez likuma pio- mērošanas un spriest pēc likuma tikai tad, kad tas viņam patīk. Bet to nevar pielaist, jo tad būtu satricināta visa likumdošana. Tad mēs neva- rētu apzināties pat mūsu darbības sekas, kuras saistas ar likumu.

Civillikuma spēks attiecībā uz teritoriju.

Attiecībā uz vietu spēkā ir tas likums, kurš no likumdevēja izdots vienas teritorijas robežās. Tomēr civiltiesībās izšķir vispārējās un vietējās normas. Tādēļ valsts teritorijas atsevišķos apgabalos spēkā dažādi likumi. Bet kādas normas kādā zināmā gadījumā spēkā? Katra tie- sa piemēro sava apgabala tiesības par tām personām un nekustamiem īpa- šumiem, kas atrodas viņas apgabala robežās. No šī pamatprincipa ir iz- ņemumi, jo tiesai var būt darīšana ar personām un īpašumiem ārpus sava apgabala robežām. Likumu piemērošanā jāievēro sekoši principi:

1) dzīves vietas princips: katrai personai jāceļ process pēc dzī- ves vietas, t. i. Likums piemērojams, ņemot vērā dzīves vietu.

2) lietas atrašanās vietas princips: visas tiesiskās attiecības, kurām sakars ar kādu mantu, apspriežamas pēc atrašanās vietas.

3) saistības izpildīšanas vietas likums, piem.: līguma slēgšanā un izpildīšanā.

4) "Locus regit actum".

Arī jautājums par personas atiesībām un darbības spēju tiek pastāvīgi izspriests s pēc atrašanās vietas.

Laulāto mantas attiecības.

Viņas ļoti svarīgas, bet pēc mūsu civillikuma ārkārtīgi raibas. Latgalē pastāv šķirta manta. Vidzemes pilsētās pastāv mantas kopība. Uz laukiem siova patur mantu, kura to ienesusi laulībā, bet vīrs visas mantas noteicējs. Jautājumus starp laulātiem draugiem izšķir pēc vīra dzīves vietas. Turpretīm ja vīrs sataisījis pamatīgus parādus unngribēdams iz- vārtīties no likuma, brauc uz vietu, kur citi noteikumi, tad lietu izspriež pēc viņa iepriekšējās dzīves vietas. Vecāku un bērnu attiecības apspriež pēc vecāku dzīves vietas. Aizbildniecības attiecības - pēc aizbildstamā dzīves vietas.

Nekustama manta iāšķir no kustamas; jo attiecības pret nekustaru mantu apspriež pēc atrašanās vietas; kustamas mantas - apspriež pēc at- tiecīgās personas t. i. aizbildētāja dzīves vietas.

Mantojumu tiesībās ir pamatprincips - izspriest lietu pēc personas, kura mantojumu atstāj, pastāvīgās dzīves vietas. Uz laukiem likumīgs un spēkā arī mātisks testaments, bet ne tā pilsētās, kur vajadzīga nota- rāola forma.

S a i s t ī b a s.

Saistību veids - līgums. Līgumu slēdzēji paši var vienoties pēc kādām tiesībām apspriežama saistība. Bet bieži līgumsslēdzot, ievēd tek- šā klauzulu, ka attiecības jāizšķir pēc līguma slēgšanas vietas. Ja tā-

da klauzula nav, tad apspriež pēc vienošanās. Līgums ir tiesisks darījums, kuram divi formas: a) noslēgšana b) izpildīšana.

Vietējās civiltiesību zinātnes attīstības gaita.

Tā ļoti nīcīga. Līdz Zviedru laikam augstskolu nav. Zviedru valdības nodibinātā universitatē vietējās tiesības nelasīja. Vēlāk parādās daži darbi par civiltiesībām, bet tiom nav nozīmes.

Tikai 18.g.s. beigās, kad atjaunoja Terbatas Universitāti, bij parādzōta vietējo tiesību profesura. Sākot no šī laika tika lasītas vietējās civiltiesības. Ari Poterpilī un Maskavā tika pasniegtas vietējas civiltiesības, bet jau mazākos apmēros. Terbatā lasīja prof. Bungo, Būtolis un K. Erdmans.

Ievērojamākie civiltiesību kursi.

Pirms pārējas uz civiltiesību iztirzāšanu, jāiepazīstās īsumā ar svarīgākiem civiltiesību autoriem. Bunges 1) sējums; "Das Liv.- und Estländische Privatrecht" (1848.g.), 2) sējums: "Kurländisches Privatrecht" (1851.g.). Erdmana kurss: "System des Privatrechts der Ostseeprovinzen" 4 sējums ap 2000 lapp. Ļoti rūpīgs kurss. Njovzerova kurss: "Kratkoe sobranie graždanskich prav." 1909.g. Tjutjumova kursi arī pazīstami. Prof. Sinaiska kurss: "Osnovi graždanskavo prava." 1924.g. pirmais uzdevums, otrais - 1926.g. Atsoviški raksti sastopami arī latvju valodā. Sinaiska "Russkoo graždanskoe pravo". Seršireviča "Učebnik graždanskavo prava". Sammlung Göschen: arī ieteicams. Emcerus - Kipp - Volffs - 4000 lapp. Liels kurss. Hubera: "Erläuterungen zum Vorentwurf eines Schweizerischen Gesetzbuches". Barona: "Sistjema Rimskavo prava". Nelkova: "Svod graždanskich zakonov i pravo".

Civiltiesību sistēma.

Zem civiltiesību sistēmas saprot tiesisko institutu klasifikāciju. Kas ir instituts? Tās ir normas, kuras attiecas uz vienādiem tiesiskiem darījumiem, piem.: lietu, saistību tiesības u.t.t. Institutu klasifikācija ir divējāda:

I Instituciju sistēma. Tā cēlusies no Romiešu tiesībām un pamatojās uz to, ka tie spēlē lomu: 1) persona, kā tiesību subjekts 2) lieta, kā tiesību objekts, 3) tiesību aizsardzība. Instituciju sistēma nav pilnīga, jo tā pārāk vispārēja.

II Pandektu sistēma. Viņa klasificē institutus pēc satura. Lietojot šo sistēmu, civillik. kopoj. sadalās šādi: 1) Vispārējā daļa, 2) lietu tiesības, 3) saistību ties., 4) ģimenes ties., 5) mantojumu tiesībās. Ari pandektu sistēma nav apmierinoša, jo viņā trūkst normas, kas attiecas uz alkohola apkarošānu u.c. Romāņu valstīs ir instituciju sistēma. Ģermaņu valstīs pēc pandektu sistēmas iekārtoti kodeksi. Mūsu kopojumā novar saskatīt nekādu sistēmu, jo pēc satura būtu pandektu, bet pēc iekārtojuma tā nav, jo iekārtojums citāds, nekā pandektu sistēmā, un trūkst arī vispārējā daļa.

Latvijas civillik. kop. iedalījums.

I grāmata Ģimenes tiesības.	III grāmata Mantošanas ties.
II " Lietu " "	IV " Saistību " "

V I S P Ā R Ē J A D A L A.

Vispārējās daļas saturā ietilpst vispārējie civiltiesību principi. Vispārējā daļā apskata: 1) Tiesību subjekts, 2) tiesību objekts, 3) lietas, 4) tiesību aizsardzība.

Tiesību subjekts.

Definējums:

Tiesību subjekts ir no subjektīvām tiesībām izrietošās varas nesējs. Spēja būt par tiesību subj. - ir spēja nest pienākumus un tiesības. Kam šī spēja ir, to dauc par tiesību subjektu. Romiešu tiesības saka, ka visas tiesības pastāv vienīgi cilvēku dēļ. Tas ir pazoizi. Tomēr ir bijuši laikmeti, kad ne visiem cilvēkiem piederēja tiesības, kad tie ir bijuši ne tiesību subjekts, bet objekti; piem.: vērgi. Ta-

gad verdzība vairs nepastāv, kādēļ arī visi cilvēki ir tiesību subjekti. Viduslaikos arī dzīvnieki tika uzskatīti par tiesību subjektiem.

Tiesību spēja.

Ipašību, kas personai var piederēt zināmas tiesības, sauc par tiesību spēju. (pravosposobnostj). Tiesību spējīgs ir tas, kam var piederēt tiesības. Tā tad tiesību spējīgs ir fiziskais cilvēks. Vispār tiesību spējīgs ir katrs cilvēks un to sauc par fizisku personu. Likumdevējs iet vēl tālāk un saka, ka bez atsevišķām personām par tiesību subjektu var būt arī cilvēku kopums, zināmi organizējumi. Šādu tiesību subjektu sauc par juridisku personu, kura radīta zināmu mērķu sasniegšanai. Nav vajadzīgs, lai tiesību subjekts izlietotu pats savas tiesības, piem.: mantojuma tiesības.

Darbības spēja.

Ka persona ir tiesību spējīga, tas ir par mazu; vajadzīgs, lai persona varētu izdarīt tiesiski atzīstamus aktus, ko sauc par darbības spēju (djiesposobnostj).

Apzīmējums:

darbības spēja ir spēja ar savu darbību iegūt tiesības un - radīt tiesiskas sekas. Tiesību spēja piemīt visiem, bet darbības spēja nepieder visiem un ir dažāda atsevišķām personām.

Rīcības spēja.

Zem tāssaprot spēju - noslēgt tiesiskus darījumus. Fiziska persona ir tiesību spējīga. Mūsu tiesībās nav ne vergu nedz arī brīvības ziņā aprobežotu personu. Bet daži izņēmuma gadījumi rīc, kad tiek ierobežotas kādas personas brīvība.

FIZISKĀS PERSONAS SĀKUMS UN BEIGUMS.

Fiziskās personas sākums.

Fiziskās personas tiesības spējas sākas ar viņas dzimšanu un beidzas ar viņas nāvi. Tik vienārši tomēr nav. Arī vēl nepiedzimis bērns ir jau uzskatams par tiesību subjektu attiecībā uz mantošanas tiesībām. Romiešu tiesībās tas arī bij paredzēts, un pazīstams zom nosaukuma: nasciturus (tas, kas dzimst) Nedzīvi piedzimušais bērns nekad nav bijis tiesību subjekts. Bet ja pierādīta, ka bērns piedzimstot ir elpojis, (romiešu tiesībās, - tikko viņš pirmo reiz elpojis) viņš jau ir tiesību subjekts. Ja piedzimst dzīvs bērns kļūst tiesību spējīgs jau no ienemšanas momenta. Nasciturus ļoti svarīgs mantošanas tiesībās. No ienemšanas momenta bērnam pieder arī mantojuma, izpirkšanas tiesības. Mantošanas ziņā ir starpība, vai atraitne ar bērnu, vai bez bērnu. Tā tad no svara - priekš mantošanas - lai bērns piedzimst dzīvs. Kaut viņš arī tūlīt mirst, tad tomēr viņš manto, un no viņa manto tālāk mato. Dzimšanas momentu, viņa svarīguma dēļ, ir jāpierāda.

Fiziskās personas izbeigšanās.

Personas izbeigšanās arī nav tik vienkārša. Ar nāvi, bez šaubām, persona beidz savas tiesības; bet nāve ir juridisks fakts, ar kuru persona nodod savas tiesības citiem. Šo faktu arī vajaga pierādīt tādā pat ceļā, kā dzimšanu.

Fiziskās personas izbeigšanās veidi ir: 1) nāve, 2) bezvēsts prombūtne.

1) Izbeigšanās ar nāvi. Mirstot; piem.: kādā nelaines gadījumā vairākām personām reizē un ja šīs personas nesaista radniecība, tad sarežģījumu nav. Bet ja mirst radnieki taisnā līnijā; piem.: tēvs un dēls, tad rodas jau komplikācijas, jo kā lai noteic, kurš pirmais miris. Bet tas ļoti svarīgi, jo no tā atkarājās mantošanas tiesības. Šādu vienā laikā mirušus romiešu tiesībās sauc commorientes, t.i. kopmirēji.

Piemērs: a b c) 16 g.I. Mirst radnieki taisnā līnijā, tad nepilngadīgs (16)g.v.) miris pirmais. Tādu spriedumu taisa tādēļ ka viņam nav sāva gimene, kura būtu apgādājama. Bet ja c jau bijis pilngadīgs (22 g.v.), tad pieņem, ka miris b, kurš vecāks, un kurš varējis būt arī c tēvs. Šādu slēdzionu taisa uz prātojuma pamata, kad pilngadīgais dēls, atrazdamies dzīves ziedonī, var ilgāki izturēt cīņu; piem.:

ar dabas stihiju nekā tēvs. Un tāpēc pieņem, ka miris pirmais tēvs.

II. Bezvēsts prombūtno. Ja kāda persona atrodas ilgu laiku kaut kur svešumā un radniekiem par viņu nav nekādu ziņu, tad šādu prombūtni sauc par bezvēsts prombūtni. Bezvēsts prombūtno atrodošās personas miršanas faktū grūti (notēikt) pat neiespējami konstatēt. Bet tas jāzin, lai varētu sapņēt kādu mantojumu. Tādēļ šādā gadījumā tiesa bezvēsts pazudušo personu pasludina par mirušu. No juridiskā viedokļa šāda pasludināšana tik pat stipra kā nāve. Tomēr personas izsludināšana par mirušu ir ierobežota.

Kā tiesa pasludina personu par mirušu? Pēc mūsu likumiem tiesa pasludina personu par mirušu, ja pazudušais sasniedzs 70 gadus. Ja pazudušais ir bijis 70 gadus un vecāks, tad vajaga vismazākais 5 gadus, lai to izsludinātu par mirušu, ja šai laikā nav dabūtas nekādas ziņas. Ja pazudušais ir jaunāks par 70 gadiem, tad par viņa mantu noliek aizbildni, kurš atbild par mantas stāvokli, kamēr pazudušais sasniedzs minēto vecumu. Lūgums jāiesniedz Apgabaltiesā, uzrādot pazudušā vecumu un pazušanas laiku. Lūgumu ierosināt var visi radnieki, kā arī prokuratura. Tiesa izdara izziņu, un, atrodot pierādījumus par pietiekošiem, izsludina "Valdības Vēstnesī" uzaicinājot zināmo personu viena gada laikā ierasties. Uzaicina arī citas personas, kuras ko zinātu par pazudušo, sniegt ziņas. Pašu pasludināšanu par mirušu arī ievieto "Valdības Vēstnesī". Tomēr tā ir tikai presumpcija. Ja nu tomēr pazudušais atgriežas, tad tiesas lēmumu atceļ, bet pazudušais iegūst atpakaļ vienīgi tik daudz, cik mantas ir palicis un mantinieki patur tik daudz, cik viņi ir izlietojuši. Miršanas momenta konstatēšanai ir ārkārtēja nozīme; ja piem.: persona mirst 63 vai 70 gadus vecumā, tad pirmā gadījumā varēja būt bijuši citi mantinieki, kā atrā gadījumā. Fiziskās personas sāksšanās vai izbeigšanās pierādama. Bezvēsts prombūtnē esošas personas izbeigšanās pierādama ar tiesas pasludināšanas norakstu.

Fiziskās personas sāksanos agrāk registrēja gadidzniekība un pierādīja ar izrakstiem no baznīcu gramatām. Bet tāds stāvoklis nebija normāls. Tagad priekšroku dod civilai registrācijai. Latvijā arī pastāv civilā registrācija no 1921. gada 18. februāra, kad izdeva noteikumus par civilstāvokļa aktu registrāciju. Tagad registrāciju pārzinlaicīgas iestādes - dzimtsarakstu nodaļas, kuras pastāv pie vietējām pašvaldību iestādēm un pagastos. Nodaļas vadītājs atbild par nodaļas darbību. Uzraudzība piekrit vietējam mērtiesnesim, sūdzības iesniedzamas tieslietu ministram. Dzimts. nod. ved trejādus registrus: par dzimšanu, miršanu un laulību. Katrs ieraksts gramatā noder par pierādījumu, kamēr nav atsīta ieraksta nepareizība. Ierakstus registros nedrīkst stripot. Acīm redzamu pārrakstīšanās kļūdu var izlabot tikai ar mērtiesneša atļauju. Patvarīga labošana nav atļaujama. Svarīgākus izlabojumus var izdarīt ar Apgabaltiesas Administratīvās daļas lēmumu.

Fiziskās personas individualizācija

Personu individualizēt - nozīmē dot tai vārdu un uzvārdu. Pēc Krievijas likuma mēdz atzīmēt arī tēva vārdu. Sieva dabon vīra uzvārdu un laulībā dzimušie bērni dabon tēva uzvārdu. Uzvārdu mantot nevar, nedz arī pārdot, bet var uzvārdu pārgrozīt jeb mainīt, griežoties pie Tieslietu ministrijas.

APSTĀKLI, KURI IESPAIDO PERSONAS DARBĪBAS SPĒJU

I. Dzimums. Dzimuma izšķirībai tiesiskā nozīmē vēl tagad liela starpība. Sieviete nav nostādīta līdzās vīrietim nevienā valstī. Sieviete ir ierobežota no publisko tiesību viedokļa. Arī Latvijas civillikumā sievietes darbības spēja diezgan arobežota, jo ir paredzēts, ka sieviete pati var izraudzīt sev "padomdevēju". Tā tad zināma aizbildniecība tomēr pastāv! Turpretim bij. Krievijas X sējums - diezgan labvēlīgs. No privāttiesību viedokļa sievietei ir gandrīz vienlīdzīgas tiesības ar vīrieti. Ne precētas un precētas sievietes darbības spēja nav vienāda. Ne precēta sieviete nostādīta gandrīz līdzīgi ar vīrieti. Aizbildniecība laulībā par sievieti pastāv vēl tagad. Tādēļ precētai sievietei jāuzklausa vīrs, ja tā grib noslēgt tiesisku darījumu. Precēta sieviete, griežoties pie notāra, lai noslēgtu darījumu, tiks nos...

notāra norādīta. Viņai jāatnāk ar vīru, vai kādu citu prātīgu cilvēku. Sieviete pēc mūsu civillikuma nevar būt aizbildne, izņemot mātē un vecmāti. Pēc mūsu civillikuma nav vēlams arī ka testamentu liecināce, un notarielos darījumos arī netiek pieaicināta, jo galvošana sievietē nosmazāku atbildību, kā vīrietis.

II Vecums. Tas arī iespaido darbības spēju. Personai darbības spēja nepieder visos vecumos. Personas inteliģence attīstās, kad sasniegts zināms vecums. Pie darbības spējas spēlē lomu - gribas spēja. Personas gribas spējas attīstībā ir vairāki periodi, kuri iet paraleli ar personas fizisko attīstību: 1) gribas spējas nemaz nav. Tas ir bērns. 2) Gribas spēja ir attīstības stadijā - pusaudžiem. 3) Pilnīga gribas spēja - pieaugušam cilvēkam. Agrāk tiesības mēģināja analizēt katru personu, vai viņa ir darbības spējīga, vai var nest tiesiskas sekas. Tagadējais likumdevējs darbības spēju saista ar zināmu vecuma sasniegšanu. Vecuma posma sasniegšana jau atrodama romiešu tiesībās, bet tad pastāvēja daudzi posmi; pilnīga pilntiesība sākās ar 25. gadu vecumu. Ar 28. augusta 1862. g. likumu pilngadības termiņš ir - 21. gads. Šo vecumu uzskata kā tādu, kad cilvēks sasniedzis zināmu inteliģences pakāpi. Ar jaunākiem pilsoņiem, pirms pilngadības termiņa sasniegšanas, piešķirtas dažas darbības spējas: Latvijas likums saista gribas spēju ar 7 gadu vecumu, kad persona sāk nest civiltisisku atbildību par saviem darbiem un pārkāpumiem (krimināltiesībās - no 10. g. vecuma). Ar 1. februāra 1921. gada likumu par laulībām vecums noteikts: tiesība precēties ir sievietēm no 16 gadiem, vīrietim no 18 gadiem. Jaunāki laulībā nevar iestāties. Testamentu var taisīt 21 gadus vecas, bet Kurzemē, izņemot Liepāju, testamentu var taisīt 20 gadus vecas personas. Pēc Vidzemes zemes tiesībām personas, kuras vēl nav sasniegušas 25 gadus var atteikties no aizbildņu pienākumiem. Tā tiesība ir arī 60 gadus veciem, Kurzemē 70 gadus veciem. 70 gadu vecumā bezvēsts promtūtne atrodošās personas, uz radnieku pieprasījumu izsludina par pazudušām. Apskatītie likumi ir pēc būtības pāvēlošās normas.

V e n i a a e t a t i s ir izņēmuma gadījums, kad tiesa var piešķirt pilngadību pirms termiņa, bet personai vajaga būt sasniegušai vismaz 18 gadu. Tomēr aizbildņiem un tuvākiem radniekiem jāapliecina, ka viņa nevainojama persona, kura arī spēj aizstāvēt savas intereses, tiesības un pildīt pienākumus. Ar lūgumu jāgriežas pie Bāriņu tiesas. Uz laukiem Bāriņu tiesā ir reizē arī pagstu tiesa. Bāriņu tiesā lēmumu, par pilngadības piešķiršanu pirms termiņa, jāapstiprina Apgabaltiesā.

III Veselības stāvoklis - ir trešais faktors, kas iespaido personas darbības spēju. Cilvēka veselībā spēlē lomu a) miesas vājība un b) gara vājība - slimība. Fiziski slimā cilvēka darbības spēja nav ierobežota. Tomēr pastāv ierobežojumi: kurliem, akliem un mēmiem, kuri nevar būt par aizbildņiem un testamentu lieciniekiem, tāpat kā sievietē. Pēc Latvijas X. sējuma kurlmēmos pēc 21. gada sasniegšanas pārbauda. Ja viņi var izteikt brīvi savu gribu, tad atswabina no aizbildniecības, protējā gadījumā paliek zem aizbildniecības līdz mūža galam.

Garā vājie: Garā vājiem tiesības spēju neierobežo, bet darbības spēju ierobežo pilnīgi. Garā vājais, līdzīgi bērnam, nevar patstāvīgi un apzinīgi darboties: viņam trūkst brīvas gribas, kādēļ arī darbības spēju viņam atņemt. Sveices likums izšķir garā slimus un garā vājus. Latvijas likums atzīst tikai garā slimus, kuri no tiesas par tādiem atzīti. Atzīšanu izdara Apgabaltiesā. Par garā slimu mūsu civillikuma 499. pantā teikts: "garā slimībai ir zināmas tiesiskas sekas, ja Apgabaltiesā to atzinuse, garā slimajam iecel aizbildni un visus viņa darījumus uzskata par spēkā neesošiem". Lūgumu - personu atzīt par slimu garā - ierosināt var radnieki vai prokuratura. Lūgumam jāpievieno ārsta apliecība un liecības no trešām personām. Slimo personu pārbauda 3 ārsti - eksperti. Ja pēdējo slēdzieni ir pozitīvi, tad tikai tiesas atzīst personu par garā slimu. Garā slimam nekādu darbības spēju, izņemot gaišos acumirkļos. **d e l u c i d a i n t e r v a l l a** - kad slimais pilnīgi normāls, tad viņam ir darbības spēja. Bet ir jāpierāda, ka darījumam slēgšanas momentā persona bijuse - delucida intervalla.

Izšķērdētājs. Izšķērdība savā zinā ir garīga nenormālība. Izšķērdētājs, no psihiatriskā viedokļa ir mazliet garīgi slim. Sabiedrībā to mēdz nosaukt par - "drusku pavieglis". Ja var konstatēt, ka izšķērdētājs izšķiež savu mantu vairāk par pienākumiem, un kad viņš ar savu rī-

cību draud izputināt piem.: gimenes īpašumu, tad likuma kārtībā darbības spēju viņam ierobežo. Radnieki vai prokuratura var ierosināt Apgabaltiesā lūgumu, lai tādām subjektam atņemtu darbības spēju. Apgabaltiesas lēmumus izsludina "Valdības Vēstnesī". Tomēr izšķērdētājam darbības spējas netiek atņemtas pilnīgi, bet viņš tiek pielīdzināts nopilngadīgiem. Viņam ir tiesība noslēgt darījumus, kuri tam nāk par labu; pretējā virzienā noslēgtos darījumus uzskata par spēkā neesošiem. Izšķērdētāja mantu pārvalda aizgādņi.

IV. Pilsona gods - arī var darīt iespaidu uz personas darbības spēju. Zem pilsona goda saprot zināmas personas vērtības atzīšanu sabiedrībā. Šis jēdziens ir pārāk plašs un viņam nav tiesisku soku. Tādēļ zem pilsona goda saprot personas nevainojamību sabiedrībā. Katrai personai vajaga stāvēt uz vidējā moraliska vērtības līmeņa. Pilsoniskais gods ir katrai personai, kurai viņš nav mazināts. Izšķir divējādu goda mazināšanu: a) faktisko un b) no tiesas. "Faktiskā goda mazināšana" stāv sakarā ar personas dzīves veidu, kurš personu nostāda sīktā gaismā sabiedrības acīs. Te tiesas spriedums nav vajadzīgs. Par aizbildni tādu personu nevar iecelt. Ja viens no laulātiem draugiem ved notiklu dzīvi, otrs var pieprasīt šķiršanos. Ja vainīga ir māte, tad bērnu var pieprasīt tēvs, kurš vedis nevainojamu dzīvi. Arī mantojuma ziņā krīt svarā gods.

"Tiesiska goda mazināšana" Tā pamatojās uz likuma priekšrakstu. Tādēļ tā jau ir noziedznieka goda mazināšana. Pēc 1903. gada Soda likuma 29. panta personas, kurās notiesātas uz katorgu, spaidu darbiem, zaudējušas savas gimenes un mantas tiesības un mantošanas tiesības pēc sprieduma stāšanās spēkā. Šīs personas no tā brīža uzskatamas, kā mirušas. Viņas zaudē arī laulības tiesības, jo otrs laulātais var prasīt laulības šķiršanu. Vecāki zaudē arī vecāku var piem.: māte par bērnu. Soda lik. 30. pants rīk: Personas, kurām bijis jāizcieš cietuma sods un pārmācības namā, nevar būt aizbildņi, tiesneši, aizstāvji, liecinieki un citi. Zināmu noziedzīgu darījumu dēļ var izslēgt no mantotāju sarakstiem un atņemt mantoto.

V. Personas kārtas un ārodu iespaids uz civiltiesisko stāvokli - darbības spēju. Kārtai - vairs nekādu iespaids nav, jo kārtas Latvijā vairs neastāv. Agrāk galvenās kārtas bija muižniecība, tirgoņi un pilsoņi. Tās bij vienīgās kārtas kurām piederēja tiesība uz nekustamiem īpašumiem. Vēlāk šīs kārtas pamazām izirst un tagad nekādas priekšrocības vairs neastāv. Senāk arī zemnieku kārtai bija savas tiesības.

Arodam lielāks iespaids uz civiltiesisko stāvokli, tomēr tas nevar ierobežot tiesību un darbības spēju. Daži arodi nostādīti izcilus stāvokli, Piem.: garīdznieki, karavīri, tirgoņi, jo pašiem savas tiesības. Tā mācītājiem ir citi noteikumi par aizbildniecību; karavīriem ir sava testamenta forma, tirgotājiem ir pašiem savas tirdzniecības tiesības etc. Arī amatniekiem ir savi noteikumi, kuri tos nostāda īpašā stāvoklī; piem.: ja uzticēta sveša lieta un ja viņš to nozaudējis, vai iekļājis, vai pārdevis, klients dabon atpakaļ, ja no pašu lietu, tad lietas naudas vērtību.

VI. Dzīves vietas iespaids uz civiltiesisko stāvokli. Dzīves vieta ir vieta, kur kāda persona apmetusēs uz dzīvi. Civiltiesības zem dzīves vietas saprot zināmas personas nodarbošanās un dzīves vietas centru. Dzīves vietai ir sava juridiska nozīme: pēc dzīves vietas spriež, kādiem likumiem persona padota. Dzīves vietu pārmainot, tiesiskā dzīvē notiek pārmaiņas. Sūdzētājam jāgriežas pie tiesas pēc atbildētāja dzīves vietas. Tā tad dzīves vieta ir tā vieta, kur atbildētājam jāgriežas pie tiesas. Dzīves vietas pēc mūsu civillikuma iedalās: a) labprātīga dzīves vieta, b) piespiesta dzīves vieta.

Labprātīga dzīves vieta: tā ir personas faktiskā nomašanās vieta. Vienai personai var arī būt vairākas dzīves vietas pēc mūsu likuma. To paredz arī romiešu tiesības. Nav nozīmes, kur kāda persona ir pierakstīta, ja viņa tur arī nometusēs uz dzīvi.

Piespiesta dzīves vieta. Tā var būt uz likuma pamata vai arī sakarā ar znāta pienākumu izpildīšanu vai zināmas gimenes attiecības (laulībā dodoties, vīrs noskka sievas dzīves vietu). Piespiestu dzīves vietu nosaka arī zināmas varas attiecības. Sakarā ar labprātīgu un piespiestu dzīves vietu veidiem - arī

Prombūtnei ir zināms iespaids uz darbības spēju. Prombūtnei ieda-

la: a) labprātīgā, b) piespiestā. Kā labprātīgā, tā arī piespiestā prombūtne sadalās vēl sekoši: 1) teicamā, 2) peļamā, 3) vienaldzīgā. Kā redzams šis iedalījums stipri mākslots; viņš pārņemts no romiešu likumiem.

Labprātīga prombūtne: Personas atrodas labprātīgā teicamā prombūtnē, kad piemēram brauc uz ārzemēm studiju nolūkā, un labprātīgā peļamā - kad laižas hapās, bīdāties kāda pārkāpuma sekas, t.i. iepriekšējā izvairīšanās; un vienaldzīga - ja tā brēšās personas nemaz neinteresē, ja persona atrodas prombūtnē savās interesēs.

Piespiesta prombūtne: Teicama prombūtne tad, ja persona atrodas Valsts vai sabiedriskā dienesta darīšanās ārpus savas dzīves vietas. Peļama - ja prombūtne stāv sakarā ar soda izciešanu. Vienaldzīga - ja prombūtne nestāv sakarā ne ar valsts, ne sabiedrības dienesta pienākumiem, ne arī protlikumīgā voidā. Prombūtnē esošās personas tiesības aizsargā, ja viņa atstājuse pilnvarnieku. Terminu pagarināšanu atzīst tikai tad, ja personas prombūtne ir piespiesta un nav peļama.

VIII Piederība pie ticības nodarā nokādu iespaidu uz darbības spēju, izņemot to, ka var Dieva un baznīcas noliedzēju (ateistu) atcelt no mantošanas tiesībām. Ari žīdiem par atkrišanu pastāv zināmas sekas.

Gimenes stāvoklis un radniecība.

Gimenes stāvoklim un radniecībai ir liels iespaids uz civiltiesisko stāvokli. Gimenes stāvokļus iedala: 1) sievas, 2) vīra un 3) vecāku pret bērniem. Kas ir radniecība?

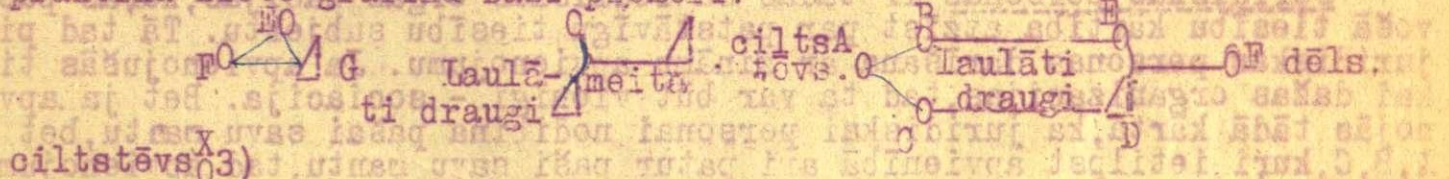
Apzīmējums: Radniecība ir gimonos sakars, kura pamats vienas personas izcelšanās no otras. Radniecības iedala sekoši: 1) taisnā un blakus līnijā, 2) laulības un ārļaulības radniecībā, 3) pilnīga un nepilnīga radniecībā, 4) asinsradniecībā un mākslīga, 5) svainība. Radniecību mēdz iedalīt pēc dažādām līnijām.

I Radniecība taisnā līnijā - sakars starp personām, kuras izceļas viena no otras un no kopēja ciltstēva.

II Radniecība blakus līnijās - tā ir sakars starp personām, kuras izceļušās no kopēja ciltstēva, bet ne viena no otras. Radniecība taisnā līnijā vēl diferencējas tādējādi, ka no ikvienas taisnā radniec. līnijā atrodošās personas nodelās vēl augšup un lejup ejošas līnijas.

Radnieki augšup ejošā līnijā ir - ascendentī; lejup ejošā līnijā descendentī. Blakus līnijā tuvākie radnieki ir brāļi un māsas.

Radniecību var attēlot grafiski, apzīmējot ar O (riņķi) vīriešu kārtas personas; ar A (triņšūri) sievietes kārtas, piem.: laulātus draugus apzīmē ar loķu d starp minētām figurām. Radniecības noteikšanai praktiskā lieto grafiku Daži piemēri:

Tā ād D atrodas 4. radniecības pakāpē ar A, kušš ir D onkulis.

1) Tādā veidā radniecības pakāpes noskaidro tiesa, vajadzības gadījumos.

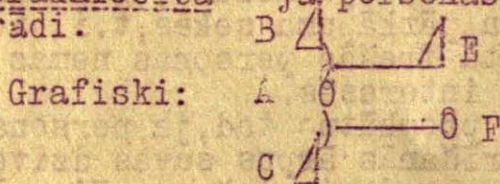
Radniecību vēl tuvāki apzīmē pēc pakāpēm: katrs viens dzimšanas fakts ir viena pakāpe (dēls attiecībā pret āovu atrodas pirmā pakāpē). Pakāpes aprēķina pēc dzimšanas gadījumiem ģimenē. Šādam iedalījumam ir liela nozīme mantošanas tiesībās: tuvākā pakāpē izslēdz tālāko pakāpi no mantošanas.

Laulības un ārļaulības radniecības.

Laulības radniecības pastāv starp personām, kuras izceļušās laulībā. Arļaulībā dzimušie ir 1) bērni no vecākiem, kuri nav atradušies laulībā, 2) bērni, kas dzimuši pirms 182. dienām pēc laulības noslēgšanas, ja vīrs bērnu par savu neatzīst, 3) bērni, kas dzimuši pēc 10 mēnešiem pēc laulības šķiršanās. Iznēmums ir līgavas bērni, ja viņa tikusi piemānīta ar "solījumu precēt". Arļaulībā dzimušus bērnus var uzņemt kā laulībā dzimušus: vecākiem jānoslēdz vienīgi laulību, ko Kurzemē un Vidzemē izdara ar Legitimāciju, bet Latgalē caur tiesu. Radniec. turp-

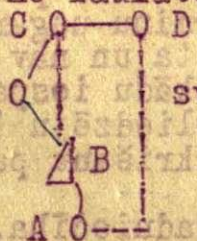
māk vēl šķiro: a) dabīgā un b) mākslīgā. Mākslīga radniecība ir adoptācija. Adoptētais iegūst pilnīgas bērna tiesības pret adoptētāju. Dabīgā radniecība ir asinsradniecība. Blakus līnijas radniec. paveids ir - pilnīga un pusradniecība. (pusbrāli un pusmāsas).

Pilnīga radniecība ir tā, kad abas personas cēlušās no vieniem vecākiem. Pusradniecība - ja personas cēlušās no viena tēva un dažādām mātēm, vai otrādi.

E un F ir pusmāsas un pusbrāli ikdienas valodā.

Svainība. Svainība arī ir radniecība. Svainība ir sakars starp vienu laulāto un kādu no laulāto asinsradniekiem.

ciltstēvs

svainība

C ir B brālis.
D ir A sievas C brāļa dēls.
Tā tad D ar A atrodas 3. svainības pakāpē.

Svainībai civiltiesībās ir mazāka nozīme, kā radniecībai. Svainība no svara liecības došanai tiesā, jo tā nav noliegta.

JURIDISKĀS PERSONAS.

Juridiskās personas jēdziens, kā tāds, dzīvē lielus pārpratumus nerada. Šo jautājumu teoretiski konstruēt ir grūtāki. Katra persona cenšas apmierināt savas intereses. Bet ir intereses, kurās atsevišķa persona nespēj apmierināt. Ir plašas intereses, kurām jāapmierina plašākas aprindas. Lai šīs intereses varētu apmierināt, vajadzīga vairāku personu kopdarbība. Juridiski jārada apvienību, organizāciju, kura pārsniegtu atsevišķu cilvēku, atsevišķa cilvēka mūžu, būtu pastāvīga. Šāda apvienība saucama par juridisku personu. Ar juridisku personu mums jāsaprot uz katra soļa; piem.: valsts, draudze, pagasts, kur zināms personu skaits sastāda kopību. Atsevišķas personas gan šie mainās; mirst, dzimst, izceļo un ieceļo, bet pagasts pastāv joprojām kā juridiska persona. Pagasts ir pilnīgi neatkarīgs no fiziskām personām, kurās tajā ietilpst. Minētais piemērs pieder pie publisko tiesību juridiskām personām. Civiltiesībās publiskās, juridiskās personas pilntiesīgi nostādītas līdzās fiziskām personām. Juridiskās personas jēdzienu var formulēt šādi:

Juridiskās personas ir tādas sabiedriskas organizācijas, kuras pastāvošā tiesību kārtībā atzīst par patstāvīgu tiesību subjektu. Tā tad pie juridiskās personas darīšana ar zināmu apvienojumu. Ja apvienojušās tikai dažas organizācijas, tad tā var būt vienīgi - sociācija. Bet ja apvienojās tādā kārtā, ka juridiskai personai nodibina pašai savu mantu, bet A, B, C, kuri ietilpst apvienībā arī patur paši savu mantu, tad apvienojums jau būs juridiska persona, kas nedarbojās pate, bet caur orgāniem. Jur. personas orgāni tiek tomēr uzskatīti par pašu juridisko personu.

Tiesībās vislielākā nozīme ir gribas elementam. Arī juridiskai personai ir jāatzīst zināma griba: juridiskās personas griba izveidojās nereti asās cīņās. Daudzreiz jur. personas gribu izšķir ar balsošanu. Apvienībā ietilpstošo personu gribas kopsuma uzskatāma arī par juridiskās personas gribu, kura izteicās caur vienas priekšstāvjiem - orgāniem. Tie nedz būt ļoti dažādi, piem.: padomes, valdes, un citi.

Teorijas par juridiskās personas būtību.

Remiešu juristiem nebija patstāvīgas teorijas par juridiskām personām. Tas radās tikai jaunākā laikā. Pat vēl neilgi pirms kara daudzi juristi donāja, ka juridiskās personas esot fikcija - iedoma. Pie fikcijas teorijas turās arī mūsu labākais vietējo civiltiesību profesors ERDMANIS. SAVINJI ir fikcijas teorijas tēvs. Par jur. pers. tagad izveidojušās daudzas teorijas, bet katrai teorijai ir savi trūkumi. Vispār par šo jautājumu zinātnieki vēl nav panākuši vienošanos. Bez jau minētas fikcijas teorijas pazīstamas vēl sekošas: Petražitoka - psiholoģiskā t., Brinča mantas t., Girkes - organiskā t., Ladijola - īpašuma t., Jēringa - interešu teorija. Arī Jēringa teorija neiztur kritiku. Viņš saka, ka tiesību subjekts ir tas, kam ar likumu ir piešķirts labums, no zināmas mantas. Tā

tad iznāktu, ka piem.: slimnicā tiesību subjekti būtu slimnieki. Ģimenes tiesības juridiskai personai nepieder, bet pārējās tiesībās juridiskai personai tiesību spēja ir tāda pat, kā fiziskai personai. Arī mantošanas tiesībās juridiskai personai pieder tiesību spēja. Vispār jāsaka: juridiskā persona ir tikai zināmas organizācijas piesaistīšanas punkts, t.i. tiesību un pienākumu piesaistīšanas punkts. Viņa ir zināmu tiesību un pienākumu nesēja.

Juridisko personu veidi.

Juridiskās personas sadalās šādos galvenos veidos: 1) publiskās, 2) privātās juridiskās personās. Juridiskā persona no civiltiesību viedokļa ir un paliek tāda pat persona starp citām personām, neatkarīgi no tam, vai viņa ir publiska, vai privāta.

1) Publisko tiesību jurid. personas, ir tās, kuras nodibinātas uz likuma pamata. Tāda nodibinātāja ir piem.: pate valsts, fisks jeb valsts kase, pašvaldība, vai arī universitāte.

2) Privāto tiesību jur. personas pastāv uz dibinātāju brīvas gribas pamata.

Bez jau minētiem jurid. personas veidiem, visas jurid. personas vēl iedala sekoši: 1) sabiedrības jeb korporācijas (tovarišcēstva) un 2) iestādes (učreždenija). Korporācija ir likuma atļauta organizācija zināma mērķa, nolūka sasniegšanai. Zem sabiedrības jeb korporācijas saprot tādu organizāciju, kura darbojas to personu interesēs, kuras ir saistītas pašas savā starpā un sabiedrību. Piem.: biedrība darbojas biedru interesēs un biedri ir tie, kuri iztaisa aktīvo elementu, un bauda sabiedrības labumus. Iestāde ir zināmam nolūkam nolemta patstāvīga manta, kura uz ārieni parādās kā atsevišķa vienība - tiesību subjekts. Iestāde darbojas tādu personu interesēs, kuras nav saistītas savā starpā. Še pārvaldīšanas un baudišanas funkcijas ir šķirtas, piem.: slimnica. Kā pievienas, tā pie otras ir vajadzīgs personīgais elements. Manta vien, kā tāda nevar būt tiesību nesēja, tiesību subjekts. Pie sabiedrības pārvaldīšanas un lietošanas funkcijas apvienotas, bet iestādē tās ir šķirtas. Pie juridiskām personām tiek pieskaitīta - arī mantojuma masa. Tā sauc mantu, kura palikuse pēc kādas personas nāves, un kura vēl nav pārgājuse jaunā mantinieka īpašumā, bet atrodās vēl zem tiesas uzraudzības.

Juridiskās personas Latvijas civiltiesībās.

Civillikumi sastādīti tāl laikā, kad juridiskām personām vēl nebija tāda nozīme, kā tagad. Juridiskās personas intituts ļoti plaši attīstījies tikai pēdējos piecdesmit gados. Agrāk bija pagasti, baznīcas, bet privātu juridisku personu bija ļoti maz. Aplūkojot mūsu likumus no šī viedokļa, jāsaka, ka tie ir visai trūcīgi. Latvijas civillikumā noteikta nekā nav par jurid. personām, jo normas izkaisītas par visu kopojumu. Tas protams, tādēļ, ka mūsu civillikumā nav speciēlās vispārējās daļas, kurai piekrist jurid. personu iztirzāšana. Piemēram: 713. pants nosauca juridisko personu veidus, starp citu: 1) kazna, 2) vsjakavo roda soslovija, 3) vsjakavo roda ustanovlenija, 4) sovokupnostj veščei - nasliedstvennostj massy. Še dabonam četrus veidus 1) valsts jeb fisku, 2) sabiedrības, 3) iestādes un 4) mantojumu masu. Tālāk šis pants nosaka, ka īpašumus var iegūt ne tikai fiziskas personas, bet arī fisks, pašvaldības, pilsētas un viņu pašvaldības, dažādā veida korporācijas un iestādes, baznīca un t.t.

Juridisko personu tiesības pēc mūsu civiltiesībām sakrīt ar teoretiskiem uzskatiem; piem.: 1694. pants nodaka, juridiskas personas var mantot uz testamentā pamata. (uz likuma pamata manta laulātas personas). Tālāk 2913. pantā paredzēts, ka juridiskām personām ir tiesība slēgt darījumus.

Juridiskās personas izcelšanās.

Kā jau redzējam, juridiskas personas iedalās korporācijās jeb sabiedrībās un iestādēs. Šo dažādo jurid. personu izcelšanās iespējamība arī ir dažāda. Lai izceltos sabiedrība, kā jurid. persona, ir vajadzīga: 1) sabiedrošanās un 2) juridiskās personas tiesību iegūšana. Tā tad galvenais te ir personiskais elements. Turpretim iestādes nodibināšanā svarīgāko lomu spēlē manta, un juridisko tiesību piešķiršanu. Vispār lai juridiska persona varētu izcelties, ir vajadzīgs: 1) nodibināšanas akts un eventueli - valsts varas atļauja, 2) tiesību kārtības atļauts mērķis, 3) zināma organizācija, 4) manta.

Nodibināšanas akts. Zem tā saprot līgumu, testamentu u u.c. Nodibināšanas aktā paredzēts jurid. personas mērķis etc.. Publisko tiesību jurid. personām nav vajadzīgs. Tas vajadzīgs privāto tiesību jurid. personām,

jāpiezīnās; ka arī valsts autonomie uzņēmumi un slimo kases ir juridiskas personas. Juridisko personu nodibināšanai pazīstamas vairākas sistēmas:

1) koncesijas sistēma. Lai zināmu organizāciju atzītu par jurid. personu, ir vajadzīga valsts varas atļauja. Šāda koncesiju sistēma pastāvēja Krievijā, kā arī tagad Latvijā, attiecībā uz akciju sabiedrībām. Šī sistēma stipri apgrūtina biedrību izcelšanos.

2) Normatīvā sistēma. Tā atzīst brīvu biedrošanos, tomēr tikai likumā parādztās robežās. Šīs sistēmas galvenā prasība ir: juridiskās personas registrācija.

3) Brīvās biedrošanās sistēma. Tā pastāv Šveicē. Pastāvot šai sistēmai, dažas personas sanāk kopā un organizējas. Šāds veids nav visai apsveicams, jo sabiedrības lielā daļa nemaz nezina par šādas korporācijas nodibināšanos un viņas intereses caur to var ciest. Koncesijas sistēmas pozitīvā puse ir tā, ka tiek nodrošinātas trešās personas intereses un manta, bet negatīvā puse - valsts uzraudzība. Normatīvā sistēma izplatīta visvairāk un attiecas uz ideālām biedrībām un kooperatīviem.

Juridiskās personas tiesību spēja.

Pēc veciem noteikumiem jurid. personai ir tikai mantas aploka intereses. Par juridisko personu tiesību spējām pastāv vairāki uzskati. Pēc viena jurid. personai pieder speciēlas tiesību spējas, piem.: apdrošināšanas biedrība nevar ražot filmas, vai laist darbā autobusus. Pēc Šveices kodeksa jurid. persona var iegūt visas tiesības uz uzņemties visus pienākumus, kuri nav saistīti ar fiziskas personas tiesām interesēm. Mūsu civillikumos, kā jau redzējam, pamatprincips ir tāds, ka jurid. personas bauda tādas pat tiesību spējas lietu, mantojumu un saistību tiesībās, kā fiziskas personas. Tomēr attiecībā uz tiesību spēju 807. p.p. at tā paredzēti daži ierobežojumi, piem.: 1) rīcības tiesībās 2) lietošanas tiesībās un 3) servitutu nodibināšanā, kuri lietu vērtību pamazina (servituts - tiesība uz svešu mantu).

Juridiskās personas darbības spēja.

Tāpat kā par tiesību spēju arī par jurid. personas darbības spēju pastāv vairāki uzskati: pirmkārt jāmin vecais uzskats, kurš saka, ka jurid. personai nav savas gribas, nav darbības spēja. Šis uzskats tagad pilnīgi atmests. Jaunākais, modernais uzskats paredz, ka jurid. personas organi izteic jurid. personas gribu. Tādēļ atbildību par jurid. personas darbību nes viņa organi. Pēc mūsu likumiem jurid. personai ir darbības spēja un gribas spēja. Pieminams Dr. iur. Augusta LOEBERA raksts par tenatu: "Jurid. personas gribas spēja".

Juridiskās personas izbeigšanās.

Apskatot jurid. personas izbeigšanās, jāapskata tie motīvi, kuri dēļ izbeidzas korporācijas un iestādes. Kā zināms, principiēlie jurid. personu dibināšanas cēloņi bij intereses, kurās no atsevišķas fiziskas personas, ne arī to sociācijas nespeja apmierināt un realizēt, jo cilvēka mūžs ir īss. Tādēļ izveidojās jurid. personas, kuri darbības posms var būt neaprobežoti garš un nav atkarīgs no fiziskās personas nāves. Uzpeld jautājums, kādēļ tad īsti izbeidzas jurid. personas? -

Sabiedrības izbeidzās, 1) kad izzūd biedrošanās elements, t.i. korporācijas visiem biedriem izstājoties 2) ja sabiedrība pate lemj par likvidāciju, 3) termiņam notekot, ja sabiedrība nodibināta uz termiņu, 4) ja to prasa likuma noteikums, vai valsts varas priekšraksts, 5) ja mērķis sasniegts, kura dēļ sabiedrība bij nodibinājusēs.

Iestādes izbeidzās: 1) ja valsts vara iestādi slēdz, atraujot tai tiesības; 2) ar termiņa iestāšanos; 3) jāizlietota visamanta, vai visām iestādes mantām bojā ejot. Jurid. personas mantas liktenis attiecībā uz korporācijām un iestādēm izbeigšanās gadījumā, noteikts statutos. Iestādei likvidejoties tās manta var tikt sadalīta starp biedriem, vai arī mirušās iestādes manta pāriet valsts īpašumā, uzlūkojot to kā bezmantinieku mantu.

Jurid. personu nodibināšana un veidi.

Korporācijas Latvijā nodibinās uz 1917. gada 21. jūnija Krievijas Pagaidu valdības likuma pamata, kas paredz registrešanu apgabaltiesā normatīvā kārtībā. Šis likums ir pie mums spēkā un uzstāda nepieciešamus noteikumus, t.i. paredz jurid. personas sātversmi pārvaldības veidu: biedru sapulces, valdi u.c.. Šo likumu papildina 1919. gada 5. septembra Tautas Padomes izdotie noteikumi par kooperatīvām, sabiedrībām un savienībām. Šā likuma 6. pants skan: "Kooperatīvas sabiedrības tiek atzītas par jurid. personām. Pie kooperatīva pieder: krāj - un kredīt iestādes un biedrības; darba arteļi, biržas arteļi etc.. Jurid. personu nodibi-

nākot, tā registrējama Apgabaltiesā, iesniedzot statutus 4 - 5 eksemplāros. Registrācija izdarāma viena mēneša laikā no dibināšanas dienas. Ja statūti sastādīti pareizi. Apgabaltiesa nevar liegt apstiprināšanu. Jur. persona pārvaldes organi ir šekoši; piem.: kredīt kooperatīvs: 1) valdes sastāvs, 2) pilnas biedru sapulces, 3) revīzijas komisija, 4) padome. Valdes locekļu skaits noteikts. Valde atbild par visu darbību. Tā tad galvenie organi ir valde un pilnas biedru sapulces. Jautājumus pilnās sapulcēs var dažādi izšķirt: ar vienkāršu balsu vairākumu vai citādi. Iestādēs pārvaldības vispārēju principu nevar uzstādīt. Iestādes priekšgalā var stāvēt viena persona, vai vesela koleģija u.c. Kooperatīvu darbinieki atbild par kooperatīva darbību pilnas rajas apmērā. Tomēr kādas sabiedrības manta nav samaināma ar dalībnieku mantu.

Izstāšanās: biedriem pieder tiesības izstāties no sabiedrības, iesniedzot rakstisku paziņojumu. Biedri var tikt arī izslēgti. Biedri ir atbildīgi par sabiedrību, kurā tie sastāv. Šo atbildību biedri nes arī pēc izstāšanās brīža vēl vairākus gadus; jāatbild par to, kas noticis sabiedrībā pirms viņu izstāšanās. Sabiedrības izbeigšanās ir neizbēgama, ja to izsludina par maksāt nespējīgu. Īsajā Latvijas pastāvēšanas laikā par jurid. personām izdoti jau vairāki likumi ar papildinājumiem.

1923.g. 18. augusta likums

par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām. Šai likuma 4. pantā par akciju sabiedr. un paju sabiedr. paredzēti sevišķi noteikumi. Attiecībā uz akciju sabiedr. spēkā koncesiju sistēmā, t.i. akciju sabiedr. statūti ir apstiprināmi. Apstiprināšanas kārtību nosaka finansu ministrijas 1923.g. 6. oktobra rīkojums tirdzniecības, rūpniecības, lombardu un apdrošināšanas sabiedrībām. Šo apstiprināšanu izdara kredīta departaments, kā arī nosaka dibināšanas pamatkapitāla minimumu. Latvijā par biedrību atzīst vairāku personu apvienošanos zināma mērka sasniegšanai. Pēc 1923.g. 18. augusta likuma - biedrības un politiskas organizācijas ir juridiskas personas.

Biedrībām spēkā - normatīvā sistēma. Biedrībai nodibinājoties, tā jāregistrē Apgabaltiesā viena mēneša laikā, iesniedzot statutus 3 eksemplāros. Biedrību pārvaldes organi ir: 1) valde, 2) generalsapulce, 3) revīzijas komisija. Nepieciešamas ir valde un generalsapulce, bet pārējo organu nodibināšanā likums atstāj brīvas rokas. Šim likumam pagājušā gadā izdoti papildinājumi, kas izsauca Saeimas kreisā spārnā asu opozīciju.

Iestādes. Par iestādēm mums ir plaši likumi, bet pa lielāku daļu novecojušies. Galveno nozīmi piegriež baznīcai, bet tagad baznīcai ir niecīga loma, tādēļ likumi, kuri attiecas uz baznīcu dažos gadījumos atcelti. Agrāki baznīcai bij pašai gandrīz savas civiltiesības. Arī tagad, kaut gan iestādes bauda vienādas tiesības, baznīcai ir daži izņēmumi un privilēģijas. Zem baznīcas saprot visas valstī atrodošās konfesiju iestādes. Dažos gadījumos iestādes bauda nepilngadīgas personas tiesības, tomēr darbības spēja tām ir. Iestādes nodibināšanai vajadzīga valsts varas atļauja. Pastāv valsts un privātiestādes. Iestādēm pieder dažas privilēģijas, piem.: saistību tiesības - vienpusīgs solījums ir saistošs priekš iestādēm, kas pie citām personām tā nav jō mūsu civiltik. 3276. pants skan: vienpusīgs solījums nekādas saistības nerada. Turpat 3277. pantā minēts: solījums baznīcai, vai vispār solījums, kurš attiecas uz baznīcu vai labdarīgu iestādi ir saistošs u.t.t. Ja kāda persona, kura uzturēta no labdarīgas iestādes mirst, tad manto iestāde.

Fisks jeb valsts kase.

Valsti jeb fisku saprotam kā mantisku tiesību subjektu. Valsts manta jeb īpašums ar zināmiem likumiem noētādīta privileģētā stāvoklī. Valstij piešķir arī privilēģijas, kādas citām personām ne pieder; piem.: valstij pieder valsts meži, kara k apījumu un konfiskācijas tiesības. Mūsu civiltikumā atrodams pants, kurš valstij garantē itkā pirmspirkšanas tiesības; pien.: atrodot jūrmalā pērli baloža olas lielumā, tā jāpiedāvā vispirms valstij. Valsts privileģēta arī saistību tiesībās; pien.: tiesība pemt zīmognodokli. Ar 1920.g. 12. marta likumu, valstij labvēlīgs stāvoklis arī mantošanas tiesībās, un tiesības uz bezmantinieku mantu. Vēl jāpiemin, ka valsts prasības nenoiļgst, bet privātu personu - noiļgst.

6.

TIESĪBU OBJEKTS.

Runājot par tiesību objektu, jāapskata galvenam kārtam lietas, kā tiesību objekti. Tomēr tiesību objekta jēdziens ir daudz plašāks. Tiesību objekts ir tas, kas padots tiesību subjektam. Par tiesību objektu izstrādājusēs šāda definīcija: Tiesisku attiecību objekts ir tas, kas uz zināmu tiesību attiecību pamata dod tiesību subjektam zināmu darbību vai labumu. Tiesību objekts var būt viss tas, kas nodē cilvēku interešu apmierināšanai. Cilvēku interešu galvenai apmierināšanai nodē materiēlas lietas. Izejot no materiēlām lietām, par tiesību objektu var būt: 1) pats tiesību subjekts, 2) citu personu darbība, 3) dabas spēki, 4) cilvēka personīgie labumi un 5) cilvēka gara ražojumi. Dzīva cilvēka miesa - nav tiesību objekts, bet atsevišķi locekļi var būt tiesību objekti, piem. mati, zobi, mākslīgi locekļi. Arī "tiesības" var būt tiesību objekti.

LIETAS.

Ko saprot zem lietas civiltiesiskā nozīmē? - Apzīmējums ir šāds: Lietā ir norobežots dabas priekšmets, kurš padots pilsoniskai apgrozībai. Par lietu var būt tikai tie priekšmeti, kuri padoti cilvēka valdīšanai. Bet lietām vēl pievieno arī tādas mantiskas lietas, kas patiesībā lietas nav. Mūsu civillik. neuzskaita visus tiesību objektus, pie kuriem pieturējās teorija, bet iedala lietas: 1) ķermeniskās un 2) bezķermeniskās. Bezķermeniskās lietas ir tiesības, kurām mantas vērtība. Tās paredzētas arī Šveices kodeksā. Piem.: mantojumā var ietilpt kā ķermeniskas lietas, tā arī tiesības. Zem mantu juridiskā nozīmē saprot visu mantisko tiesību kopumu, kura kādai zināmai personai pieder. Cilvēka mantas jēdzienā nostājas blakus ķermeniskas un bezķermeniskas lietas. Lietu tiesības apskatītas mūsu civillik. kop. II grāmatā, kuras ievads viedots mācībai par lietām. Šī mācība ir ļoti plaša un svarīga. Par lietu tiesībām runā no 509. - 1690. pantam.

Lietu iedalījums.

Lietu iedalījumam - ķermeniskās un bezķermeniskās - ir tikai teoretiska nozīme. Svarīgāka nozīme civiltiesībās ir sekošam lietu iedalījumam:

I. Vienkāršās lietas. Tās ir lietas, kuras visā savā sastāvā sastāda vienu vienveidīgu veselu.

II. Saliktas lietas. Tās ir lietas, kas mechaniski saliktas no dažādām daļām. Piem.: auto. Mūsu civiltiesības tās nepiemin.

III. Lietu kopība. Te iet runa par vairākām lietām, kuras tiek uzlūkotas kā viens vesels, kā vienība, kam saimniecisks nolūks un kopīgs uzdevums, piem.: bibliotēkas, ganampulks. Pēc mūsu tiesībām lietu kopība var figurēt kā tiesību objekta veids.

IV. Kustamas un nekustamas lietas. Nekustama manta ir visas valsts labklājības pamats un drošs krēdītā nodrošināšanas līdzeklis. Nekustamas ir tādas lietas, kuras nav iespējams pārvietot, nepārgrozot viņu tiesisko būtību. Bet tagad, teknikai attīstoties, par nekustamu lietu uzskatā tikai grūti jeb pamatu (zemes gabalu), jo ēka var būt nojauicama. Amerikā pat veselās mājas noceļ no pamata un pārvieto. Minētais lietu iedalījums - kustamās un nekustamās ir galvenais iedalījums modernajos kodeksos. Tam ir savs loģisks pamats, jo starpība starp nekustamu un kustamu lietu tik liela, ka nevar apvienot zem viena iedalījuma. Galveno svaru liek uz nekustamu mantu t.i. zemes gabaliem. Kustamai mantai vieglā vienmēr sazimēt pašu īpašnieku, te krīt svarā personas valdīšanas moments pār lietu. Pavisam citādi tas ar nekustamu mantu, kur trešai personai nav redzams svarīgais valdīšanas moments. Nevar zināt, kam īsti pieder zināms zemes gabals. Tādēļ vajadzīga visu zemes gabalu registrācija. Apgabaltiesā īpašniekam mainoties vajadzīgi attiecīgi pārraksti. Tiesisko darījumu forma atkarājās no tā, vai manta ir kustama vai nekustama. Nekustamas mantas darījums sarežģītāks. Vai ēka uzskatāma kā kustama vai kā nekustama manta? Pēc mūsu civillik. 771. panta ēka ir zemes sastāvdaļa un nekustams īpašums. Ja kāds uzceļ ēku uz citas personas zemi, tad ēka pieder pie zemes, bet zemes īpašnieka: tādēļ vēl nav ēkas īpašnieks... Nekustamu mantu agrāk iedalīja divās kategorijās: izšķīra 1) mantotu (nasliedstvennoe imuščestvo) un 2) nemantotu mantu (blagopriobrietennoe imuščestvo). Šāds iedalījums pastāv Vidzemes zemes, Vidzemes zemnieku, Vidzemes pilsētu un Kurzemes zemnieku tiesībās. Vidzemes zemes tiesības uzskatā par mantotu tādu mantu, kas mantota likmīgi.

gā ceļā no lejup - augšup un blakus ejošo līniju asins radiniekiem. Mantotu mantu agrāki nevarēja pārdot, bet tik mantot tālāk. Latvijā mantotas mantas jēdziens nav vairs spēkā.

V. Atvietošanas jeb skiras lietas un neatvietošanas jeb individuēlas lietas (zamenimija i nezamenimija viešči).

Atvietošanas lietas ir tēdas, kuras nav individuēli apzīmētas, bet tikai vienai zināmai sugai piederošas, vai kuras tiek apzīmētas, ar mēru, svaru, skaitu; piem.: cukur, maize, labība. Tiesiska norma parādās pie dažādiem tiesiskiem darījumiem. Var atdot aizņēmumu - atvietojamu lietu ar līdzīgu lietu, tāda paša labuma un daudzuma. Piem.: ja ir noslēgts līgums par 10 darba zirgiem, kuri nobeigušies, tad pēdējie ir atvietojami.

Neatvietošanas lietas ir individuēlas, jo viņas nav atvietošanas ar līdzīgu. Piem.: ja nobeidzas sacīkstes zirgs, viņš nav atvietojams, bet atlīdzināms tikai ekvivalentā - naudā. Šim iedalījumam ir nozīme pie zaudējuma atlīdzības.

Patērējamās un nepatērējamās lietas. Patērējamās lietas ir kustamas lietas, kuras lietojot tiek iznīcinātas piem.: ēdamas vielas, nanda. Nepatērējamās lietas lietojot neiznīcina, piem.: grāmatas. Viņas lietojot rodas tikai labums. Tiesiskā nozīmē parādās, ja kādu lietu jāatdod, piem.: ja aizņemas zirgu, jāatdod to pašu zirgu - nenolietojamu lietu. Ir lietas kuras uzskata reizē, kā nolietojamas un nenolietojamas, piem.: drēbes.

VI. Dalāmās un nedalāmās lietas. Fiziski dalāmas visas lietas, bet juridiski visas lietas nav dalāmas. Juridiski dalāmas lietas ir tēdas, kuras bez būtības un vērtības samazināšanas var sadalīt vienlīdzīgās daļās. Tas attiecas uz kustamu mantu, kura tiek apzīmēta ar svaru. Pastāv uzskats, ka nekustama manta ir vienmēr dalema, bet kustamu mantu nevar vienmēr dalīt. Normas tiesiskā nozīmē izteicās pie kopējas mantu dalīšanas, kad jānosaka, vai mantu var dalīt in natura, vai jāpielieto cits dalīšanas veids. Nams pēc mūsu civiltik. nedalāms, bet pēc Franču kodeksa - var būt dalāms. Zemes gabalu var dabā dalīt. Pēc mūsu likuma zemes gabalu uz laukiem nav dalāmi mazāki par 10 ha. Ja vairākām personām jādaļa viena kopīga lieta, tad nevar to dažos gadījumos dalīt, piem.: ja trīs mantinieki manto vienu zirgu, tad nevar dalīt un zirga atsevišķā reālā daļa nepieder nevienam, bet gan ideālā daļa (umstvennaja dolja).

VII. Galvenās un blakus lietas. Galvenā lieta ir tāda, kas neatrodas ne loģiskā, ne fiziskā atkarībā no kādas citas lietas, un kura pašstāvīgs tiesību objekts. Blakus lieta ir atkarīga no citas lietas. Kā izcelšanas ziņā tā nolūka ziņā. Galvenā lieta var būt sistīta ar šādām blakus lietām;

- 1) Galvenā lieta un lietas sastāvdaļas.
- 2) " " " klātpienākušās daļas.
- 3) " " " augļi.
- 4) " " " nastas un izdevumi.
- 5) " " " piederumi.

L. U. Inž. zin. fak. bibliotēka.

Lietas sastāvdaļa ir blakus lieta, kura zaudējusi savu patstāvību apgrozībā un savu atsevišķo saimniecisko nozīmi. Sastāvdaļa no galvenās lietas nevar šķirt, nekaitējot viņas būtībai; piem.: atslēga un slēdzene. Starp sastāvdaļām zinātnē izšķir svarīgās un nesvarīgās sastāvdaļas; bez svarīgās sastāvdaļas nav iedomājams lietas būtība, bet nesvarīgā sastāvdaļa tik lietu papildina (glezna un rāmis). Tiesiskā nozīmē: lietas sastāvdaļa un vispārīgi blakus lietas padotas tam pašam tiesiskam liktenim, kā galvenā lieta; piem.: ja pārdod zināmu lietu, tad viņa dodama ar visām sastāvdaļām.

Klātpienākošās lietas. Zem klātpienākošām lietām saprot pieaugumu, kurā palielina galveno lietu; piem.: upei pārmainot gultni, rodas sala, vai arī kad upei krasts tiek pieskalots (tā ir aksesija).

Galvenā lieta un augļi.

Apskatot augļus, krīt svarā divi momenti: 1) no vienas lietas izcelās jauna, un 2) tas atkārtojas periodiski. Augļus civiltiesībās apzīmē šādi:

Augļi ir saimniecisks ienākums, kuru dod kādai lietai, saskaņā ar savu uzdevumu, nepārgrozot savu būtību, vai nu tieši, vai uz kādas tiesiskas attiecības pamata. Mūsu civiltikuma 553. pants nosaka, ka zem augļa (saprot) jāsaprot priekšmetu jeb labumu, kuru iegūstam no galvenās lietas lietošanas.

Civiltiesībās augļus izšķir: 1) dabiskie augļi un 2) civilaugļi. Zem dabiskiem augļiem saprot; piem.: ābolus, bariņus, vilnu, kā arī jaunos

lopus un mēslus.

Civilaugļi. Augļus kurus priekšmets dod pats ne sevis, sauc par civilaugļiem. Civilaugļi ir a) procenti no kapitāla, b) nomas un īres maksas. Vēl augļus šķiro: dabiskos jeb naturalos un rūpniecības jeb industriālos augļus. Ja pie augļa rašanās piedalīties arī cilvēka roku darbs, tad tie ir - rūpniecības augļi.

Vēl pazīstami patērētie un nepatērētie augļi; un iegūtie un iegūstamie augļi.

Pēdējais iedalījums atkarīgs no tā, vai augļi ņemti, vai nav vēl ņemti valdīšanā. Iegūtie augļi ir tie augļi, kuri faktiski iegūti; iegūstamie - kurus varēja iegūt; piem.: kāds aizturējis mantojumu un pie atdošanas atdod pārvaldīto kapitālu ar 3% peļņas. Bet ja īpašnieks pats būtu ar kapitālu rīkojies, viņš būtu iegūvis lielāku peļņas procentu. Pēc mūsu civillikuma vispārējā nozīmē zem vārda "augļis" saprot dabiskos augļus.

Nastas un izdevumi.

(lietas izlabošanai vai izdaiļošanai)

Nastas un izdevumi ir neērtības, ar kurām savienotas zināmas lietas lietošana. Nastas un izdevumi ir pašu lietu nav saistīti, bet saistīti ar tiesībām uz lietām. Mūsu civillik. uzskaita dažādas nastu un izdevumu kategorijas: trešo personu tiesības uz zināmu lietu tiek arī uzskatītas par nastu. Piem.: kīlas un servitutu tiesības. Izdevumus taisa lietas uzturēšanai, izkabošanai un izgreznošanai un sakarā ar izdevuma mērķi-iedāļa: 1) nepieciešamie izdevumi, kuru nolūks uzturēt lietas būtību. Šie izdevumi tiek atlīdzināti visiem, izņemot zagļiem. Piem.: ja kāds pārvaldījis namu un taisījis remontu, viņš bauda tiesības uz atlīdzību. 2) Derīgie izdevumi, kuru nolūks lietu labot, vai vairot viņas ienākumu vērtību. Tie atlīdzināmi līdz lietas tiešai vērtības pieaugšanai atmaksāšanas laikā. Nemaksāšanas gadījumā ar izdevumiem panāktos pārlabojumus var ņemt nost, bet tikai nekaitējot lietas būtībai. Tomēr šeit jau ne vienmēr vajadzēs pilnīgi atlīdzināt izdotos izdevumus jeb luksus. 3) greznuma izdevumi, kas izdarīti ērtībai vai izgreznošanas nolūkā. Atlīdzība obligatoriski nav maksājama. Izdarītos izgreznojumus var ņemt nost, bet tikai nekaitējot galvenās lietas būtībai.

Galvenā lieta un lietas piederumi.

Apzīmējums:

Piederums ir tāda kustama lieta, kura nav galvenās lietas sastāvdaļa, bet patstāvīga blakus lieta, kuras uzdevums kalpot galvenās lietas saimnieciskam (uzdevumam) mērķim un kura ar galveno lietu cieši saistīta; piem.: nama sienā iemūrēts spogulis, vai kāds katlis. Spoguļi var izņemt un tad tas būs tikai piederums, kaut gan pirms tam likās esam sastāvdaļa. Piederums seko galvenās lietas liktenim, bet zināmos gadījumos - apstākļos viņam var būt savs tiesisks liktenis neatkarīgi no galvenās lietas. Īpašnieka griba un paraša ir kritērijs piederumam. Mūsu civillikumi aplūko dažādus piederumus: 1) ēku piederumus, 2) nekustamu īpašumu piederumus, 3) kustamu lietu piederumus un 4) fabriku piederumus.

Ēku piederumi. Lieta ir ēkas piederums, kad viņa nekalpo tikai personīgiem nolūkiem vai amatam, bet vairo ēkas ērtību vai vērtību. Iegādātas lietas nav uzskatāmas par galvenās lietas sastāvdaļu - ēkas piederumu. Būvmateriāls, nav ēkas piederums. Bet kā jāskatās uz mēbelēm; vai tās ir ēkas piederums? - Mēbeles kalpo tikai īpašnieka personīgām vajadzībām un tādēļ nav uzskatāmas kā ēkas piederumi, bet kā atdalāmas mantas. Par ēku piederumiem tiek uzskatītas lietas, kuras kalpo nama ērtībām un vajadzībām, bet amatniecības vajadzībām iebūvētos lietu piederumi nav uzskatāmi par ēkas sastāvdaļu. Pēc mūsu likuma ēkas piederums var būt arī nekustams, kā piem.: sētas, dārzs etc., ja tie pievienoti nolūkā padarīt tos par patstāvīgiem piederumiem.

Nekustamas mantas piederumi. Par nekustama īpašuma piederumu top uzskatīts viņa inventārs, piem.: lauksaimniecības rīki pieder pie mājām. Tas paredzēts 567. pantā. Prešu noliktavas plaukti un arī zināmi dokumenti tiek uzskatīti par nekustama īpašuma piederumu. Še pieskaita vēl starpgabalus, t.i. zemes gabalus, kuri atrodas sakarā ar zemes galveno gabalu.

Kustamu lietu piederumi. Kustamu lietu piederumi ir kustamas lietas. Attiecībā uz šiem piederumiem likums uzskaita tikai piemērus: a) bibliotēkas skapji, b) kastes attiecībā uz dažādām kolekcijām ir pēdējo piederums uncciti gaabātuvju un krātuvju piederumi. Vēl uzskaitīti kuga piederumi, kā tauvas, aires, buras, laivas, enkuri etc., bet kuga ļaudim sagata-

votais proviants nav kustamu lietu piederums.

Fabriku piederumi. Te fabrika domāta kā zināma iestāde. Kā fabriku piederumus uzskata: zemes gabalus, ēkas un mašīnas, izņemot izejvielas. Tomēr faktiski minētās lietas ir dzīvāk fabrikas sastāvdaļas, bet ne piederumi.

VIII No apgrozības izņemtās lietas.

Lietas izņem no apgrozības, vai nu aiz dabiskiem, vai tiesiskiem motīviem. Aiz dabiskiem iemesliem no apgrozības izņemtās lietas ir tās, kuras pēc savas būtības nevar kļūt par apgrozības priekšmetu. Pie šī iedalījuma pieder:

1) visiem kopējās lietas: gaiss, jūras viļņi vai tekošs ūdens upē. Tomēr atdalot daļu daļu no viņām, tās var būt apgrozības priekšmets. Āri pats cilvēks nav apgrozības lieta, nedz arī viņa miesa.

2) Baznīcas lietas, dievkalpošanai nolemtās lietas, kuras izņemtas no apgrozības aiz tiesiskiem iemesliem.

3) Publiskas lietas. Tās izņemtas no apgrozības uz tiesību pamata, jo nolemtas kopējai lietošanai, kā piem.: dažādi laukumi, ielas, dažādas iestādes. Lietas, kuras pieder valstij, vai sabiedriskām organizācijām - arī izņemtas no apgrozības.

4) Aizliegtas lietas; piem.: giftis, ārzemes spēļu kārtis etc. Tās izņemtas no apgrozības uz likuma pamata.

IX. Lietu iedalījums pēc vērtības un īpašnieka.

Lietu vērtības paredzētas šekošas: a) tirgus vērtība, b) speciāla vērtība (piem.: vīplē, mākslinieku rokās un krāmu žīda rokās) c) personīgo tieksmju vērtība, kura pamatojās uz personīgām attiecībām starp lietām, t.i. kad kādai personai zināms priekšmets.

Lietu īpašnieks var būt: a) valsts, privātas personas c) juridiskas personas un d) bezīpašnieka lieta (res nullius)

Mantas iedziens.

Manta ir visu to naudā novērtējamo attiecību kopība, kādās atrodas tiesību subjekts, jeb citiem vārdiem: manta ā visas naudā novērtētās tiesības un pienākumi. Personai ir dažādas lietas: uzvalki, klavieres, gredzeni etc. un viņai vēl var būt tiesība prasīt; piem.: no vienas personas Ls. 100,- un otras Ls. 3000.- Tā tad tagad personai var piederēt manta + (plus) tiesības uz mantu, jeb citiem vārdiem: ka aktīvs, tā arī pasīvs. Katras personas manta, kā zināma vienība var būt tiesību objekts.

Mūsu civillikumā attiecībā uz mantu sastopami šādi principi:

- 1) princips: manta ir tikai personām.
- 2) princips: katrai personai ir manta.
- 3) " katrai personai ir tikai viena manta.
- 4) " " mantu no personām nevar šķirt.

Kādai personai piederošās mantas sastāvā var būt koncentriski rinki, kas apvienoti vai nu šaimnieciskā vai tiesiskā zinā; piem.: sievas pūrs, bērnu manta, konkursa masa. Tā ir atsevišķa manta jeb mantas vienība - universitates juris. Mantu kopību sauc par universitates facti. Grafiski to var attēlot šādi: a) lielais rinki attēlo kādas personas visu mantu - mazais rinki attēlo atsevišķo mantu; piem.: sievas pūrs.

T I E S I S K A D A R B Ī B A.

Tiesiska darbība organiski saistīta ar tiesību izcelšanās, pārmainīšanos un izbeigšanos.

Tiesību izcelšanās notiek tad, kad izpildīti visi nosacījumi, kuri saista lietu ar noteiktu subjektu. Tiesību iegūšanu iedala:

- 1) Pirmējā tiesību iegūšanā,
- 2) Atvasinātā tiesību iegūšanā.

Pirmējā tiesību iegūšana ir tāda, kad tiesību ieguvējs nedibina savas tiesības uz iepriekšējām kādas citas personas tiesībām. Šāda principa tiesību iegūšana ir piem.: ja atrod kādu pazaudētu lietu, vai no jūras izskalotu pērli vai nošauj zaki.

Atvasinātā tiesību iegūšana ir divējāda: 1) līdzšinējā vietā viss pilnīgi pāriet uz jauno tiesību ieguvēju, 2) uz esošo tiesību pamata ra-

da jauna veida tiesības. Tā tad atvasināta tiesību iegūšana ir dibināta uz citas personas tiesībām. Šī tiesību iegūšana nāk priekšā ik dienas; piem.: "pērkot avizi". Tiesības izbeidzās tad, kad lieta atraisās no subjekta: lieta / subjekts. Tiesību iegūšanai par cēloni var būt divi iemesli: a) dabiskais, b) juridiskais. Dabiskās tiesības izbeidzās, kad lieta aiziet bojā. Juridiskā tiesību izbeigšanās paredz divus pamatus: 1) atsavināšana, kad kāda persona lietu pārnes ar savu gribu uz citu personu, t. i. tiesību pārvešana gribas akta ceļā, 2) atsacīšanās, tā ir gribas izteikšana, ka grib atsacīties no tiesībām; piem.: ja kāda persona izņem pulkstoni un saka: man viņš apnicis, lai ņem kas grib.

Tiesību pāreja no vienas personas uz otru, jeb tiesību successija.

Sakarā ar tiesību izbeigšanos rodas tiesību pārejas uz citām personām, jo persona taču visām tiesībām centrs. Tiesību pārejas iedala: 1) singular successija jeb atsevišķā successija un 2) vispārējā jeb universal successija; piem.: kad subjekts mirst ... Kāpēc tiesības pārgrozās? - Visām pārgrozībām pamatā ir juridiski fakti. Kas ir juridisks fakts un kas to izsauc? - Juridisks fakts ir: ikviens apstāklis, kuram ir kādas tiesiskas sekas; piem.: tiesību izcelšanās, iegūšana, izbeigšanās u.c. Juridisku fakti ir bezgala daudz, kādēļ viņus visus nav iespējams uzskaitīt. Juridiskos faktus iedala: a) personu darbība, b) notikumi vai stāvokļi, kuri var būt ļoti dažādi. Piem.: upos gultnes pārgrozības, laika notecēšana u.c. Personu darbība ir tāda juridisks fakts, kura atkarīgās no pasa cilvēka gribas vai nu pilnīgi, vai daļēji.

Tādēļ personu darbība jāsaprot pozitīva nozīmē. Ne tiesiskā viedokļa izšķir: 1) atļauta darbība, 2) neatļauta darbība jeb delikts.

Ja darbība atļauta, tad tā ir juridisks darījums. Zem

Sema:

Juridiski fakti.

Personu darbība

notikumi vai stāvokļi.

Atļauta darb. (tiesisks darīj.)

Neatļauta darb.

darbības jāsaprot nevien pašu darbību, bet arī bezdarbību.

Darbība ir zināms gribas izpaudums uz ārieni, kas vērsts uz tiesiskām sekām. Ja darbība ir gribas izpaudums uz ārieni, tad tiesisks darījums definējams šādi:

Tiesisks darījums ir "atļauts" gribas izpaudums, vērsts uz tiesību pārgrozīšanu vai izbeigšanu, tas ir vērsts uz tiesiskām sekām. Par tiesiskiem darījumiem pastāv vairākas teorijas: 1) gribas teorija no Savinji. Pēc gribas teorijas tiesisks darījums esot gribas izteikums, kas "tieši" vērsts uz "vēlamām" sekām. Šīs teorijas trūkums: ka par galveno momentu nostāda gribu. 2) Izteikumu teorija. Šī teorija atzīst izšķirošu nozīmi tikai gribas izteikumam, (kas padarīts, tas padarīts). 3) Apgrozības teorija, kura ņem vērā abus momentus un par kritēriju uzstāda apgrozības vajadzības. D a r b ī b a (driestvie) - gribas ārējs izpaudums: kaut kas gribēts un uz šī pamata kaut kas izdarīts. Tiesiskā darījumā vislielāko lomu spēlē - griba. Likums prasa, ka darītājam vajaga būt 1) darbības spējīgam, 2) vajaga arī tiešām gribēt noslēgt zināmu darbību, 3) gribas izteikšana.

Darbības spēja. Tā ir spēja ar savu darbību radīt tiesiskas sekas. Darbības spēja jāatšķir no tiesību spējas. Pēdējā daudz plašāka, jo ir visiem, bet darbības spēja daudzos gadījumos personai vai nu trūkst, vai ir norobežota. Darbības spējai ir ciešs sakars ar gribas spēju. Tas paredzēts mūsu civillikuma 2914. pantā.

Darbības spējas dažām personām pilnīgi trūkst: 1) bērniem zem 7 gadiem un 2) garā vājiem, kuri tomēr "gaišajos brīžos" var būt darbības spējīgi. Arī pārejas nesamānas stāvoklis dara personu darbības nespējīgu. Piem.: dzērumā. Bet par dzērumā izdarītu pārkāpumu tomēr jāatbild; tā tad pārkāpums paliek spēkā. Garā vājie un bērni atbild par zaudējumiem cik tas tiem iespējams, nemazinot viņu dzīves uzturu.

Darbības spēja ir aprobežota: 1) nepilngadīgiem, kuriem likums noliedz tiesisku gribu. Bet ar vecāku vai aizbildņu (zinu) līdzdalību - tiesiskie darījumi spēkā. Ja nepilngadīgais slēdzis darījumu, tas paliek spēkā tikai tad, kad viņš nepilngadīgam nāk par labu. Tāds darījums saista otro pusi, ja nepilngadīgais slēdzis tiesisku darījumu viens pats bez vecāku vai aizbildņu līdzdalības un paliek spēkā. Nepilngadīgais nedrīkst ne salaulāties, ne ēdērināties bez vecāku atļaujas, bet dažos gadījumos

Gribas izteiksmes forma.

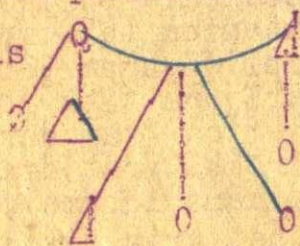
Tiesisks darījums ir sīki izteikta, analizēta un atļauta tiesiska darbība. Tiesisks darījums ir gribas izteikums, kas vērsts uz tiesību izcelšanos, pārvēršanos un izbeigšanos (no subjektīvā viedokļa). Noslēdzot tiesiskus darījumus, persona pate veido savas tiesības. Griba krīt svarā tikai tik tālu, cik tālu viņa ir izteikta, t.i. iekšējā, neizteiktā griba nespēlē lomu. Pie tiesiskas darbības ir nepieciešama griba, kura izteicās tiesiskā darījumā. Gribu var izteikt: 1) noteikti, 2) klusu ciešot. Griba tiek izteikta noteikti, ja viens prasa un otrs noteikti atbild. Noteikti gribu var izteikt arī ar zīmēm. Klusu ciešana netiek uzskatīta par gribas izteikšanu. Likums saka, ka klusu ciešana nav uzskatāma ne par piekrišanu, ne par atraidīšanu, izņemot gadījumu, kad likums sagaida protestu no kādas personas, bet viņa cieš klusu; tad klusu ciešanu uzskata par piekrišanu. Principā gribu var izteikt noteikti, vai klusu ciešot, bet ne praksē.

Tiesisko darījumu forma.

Dažos gadījumos likums prasa sevišķu gribas izteikšanas formu, zināmu ārēju formu. Visparastākā ir rakstiskā forma. Pēc mūsu civiltiesībām ir ļoti maz likumu, kuri prasa rakstisku formu slēdzot darījumus. Pa lielākai daļai darījumu slēdzēji paši izvēlas formu: mutisku rakstisku vai notarielu. Rakstisku formu likums nereti prasa kontrolēs dēļ, kad par dokumentu kļūst par apgrozības priekšmetu, vienīgi, ja darījums jāapstiprina no tiesas vai citām iestādēm, likums prasa notarielu formu. Kā redzams, mūsu civillikums uz tiesisko darījumu formu raugas ļoti liberali. Latgalē formas brīvība ir vairāk ierobežota. Ja likums rakstisku formu neprasa, bet darījuma slēdzēji paši tādu izvēlējušies, tad tas uzskatams par vieglāku pierādīšanas līdzekli, jo rakstiskai formai pierādīšanas spēks. Teorija paredz, ka rakstiska forma var būt: 1) pierādījuma līdzeklis un 2) darījuma būtības nosacītāja.

Notariela forma. Par publiskiem aktiem sauc dokumentus, kas apstiprināti no tiesās sevišķi ieceltiem juristiem - notariem. Likums prasa notarielu formu sekošos gadījumos: 1) testaments, 2) laulības līgums, 3) mantotības līgums, bet pirkuma līgums notarielu formu neprasa. Attiecībā uz turpmākam laikam novēlētām uzturas naudām - alimentiem, arī vajadzīga notariela forma. Minētais paredzēts Vidzemes pilsētu tiesībās. Notāram bez aktu noslēgšanas pieder arī apliecināšanas tiesības. Attiecībā uz visu teritoriju notarielu formu prasa: 1) līgumi par dažādu laulību bērnu pielīdzināšanu. Skat zīmējumu:

Atraitnis

Atraitne.

Kad bērnus sabāž visus vienā maišā, t.i. kad bērni pielīdzināti, tad manto visi vienādi. Un te vajadzīgs notariels līgums. Dažādu laulību bērnu pielīdzināšanu var izdarīt tikai ar Bāriņtiesas atļauju.

Tiesu un citu iestāžu līdzdalība darījuma noslēgšanā.

Dažos tiesiskos darījumos nepieciešama arī tiesas līdzdalība, piem.: Bāriņu tiesa ņem dalību pašā darījumā būtībā un reizē ar to nes arī atbildību. Slēdzot līgumus par nekustamiem īpašumiem Zemes grāmatas nodaļas līdzdalība galīgi nepieciešama. Zemes grāmatas nodaļas apstiprina visus tiesiskus darījumus attiecībā uz nekustamu mantu. Bez tās gan līgums spēkā, bet tikai starp līguma slēdzēju personām. Bet Zemes grāmatā ievestam darījumam ir vispārīgs likumīgs spēks. Bez Zemes grāmatas tiesisku darījumu noslēgšanā ņem dalību arī dzimtsarakstu nodaļa un Bāriņu tiesa adoptācijas gadījumā. Dažos gadījumos vajadzīga legitimācija, tad jāiegūst Apgabaltiesas piekrišana. Tiesisks darījums nevar tikt vērsts uz kaut ko neiespējamu; nedrīkst runāt pretim reliģijai, likumiem un tukumiem, kā arī darījuma priekšmets nevar būt no "apgrozības izņemts" priekšmets.

Tiesisko darījumu iedalījums

Tiesiskie darījumi var būt: 1) vienpusīgi un 2) divpusīgi. Šis iedalījums ir domāts atkarībā no tā, cik gribas ņem dalību darījuma noslēgšanā. Testaments ir absolūti - vienpusīgs tiesisks darījums. Līgums ir divpusīgs - tiesisks darījums. Līgums ir divu vai vairāku personu vienošanās, kas vērsta uz tiesiskām sekām. Līguma pielietošana ļoti plaša!